

Sociala strukturer i utbildningssystemet

Ylva Bergström, Emil Bertilsson, Mikael Börjesson,
Martin Gustavsson & Ida Lidegran

Forskningsgruppen för utbildnings- och
kultursociologi (SEC), Uppsala universitet

Utbildningssociologi

”Utbildningssociologi utforskar bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande i relation till andra delar av samhället och till genomgripande samhälleliga processer, exempelvis arbetslivets förändringar och globalisering.

Ett centralt problemområde inom den utbildningssociologiska forskningen vid institutionen är mötet mellan elevers, studenters och lärares olika tillgångar och den ordning som råder i utbildningsväsendet.

Ett annat problemområde är utbildningsinstitutionernas framväxt och utveckling och relationen mellan utbildning och andra samhällsområden så som ekonomins, kulturens och politikens världar...”

Ur utlysningstexten till professur i utbildningssociologi

Dvs. att utbildningssociologin...

... är **relationell** – undersöker relationerna mellan utbildning och samhällsordningen i dess helhet, och hur samhälleliga företeelser påverkar utbildning och vice versa

... fokuserar på "**ordningar**" (strukturer) och hur dessa är relaterade till varandra, som exempelvis studenters tillgångar och den ordning som råder i högskolan

... innefattar ett **historiskt perspektiv** - hur har "ordningarna" vuxit fram, vad är stabilt och vad förändras

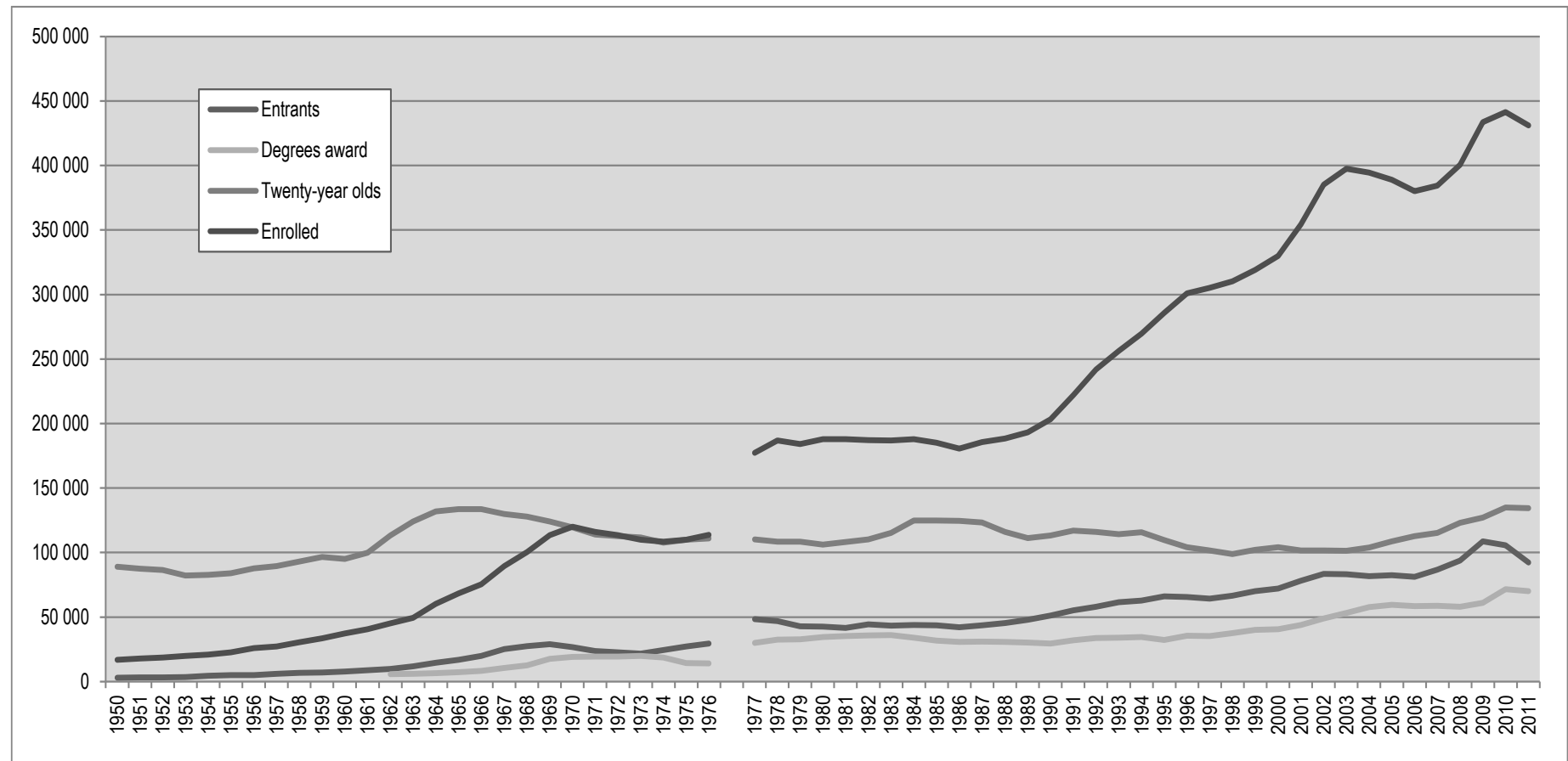
... är ett litet område, beroende av samverkan med andra **samhällsvetenskapliga och humanistiska** ämnen och traditioner

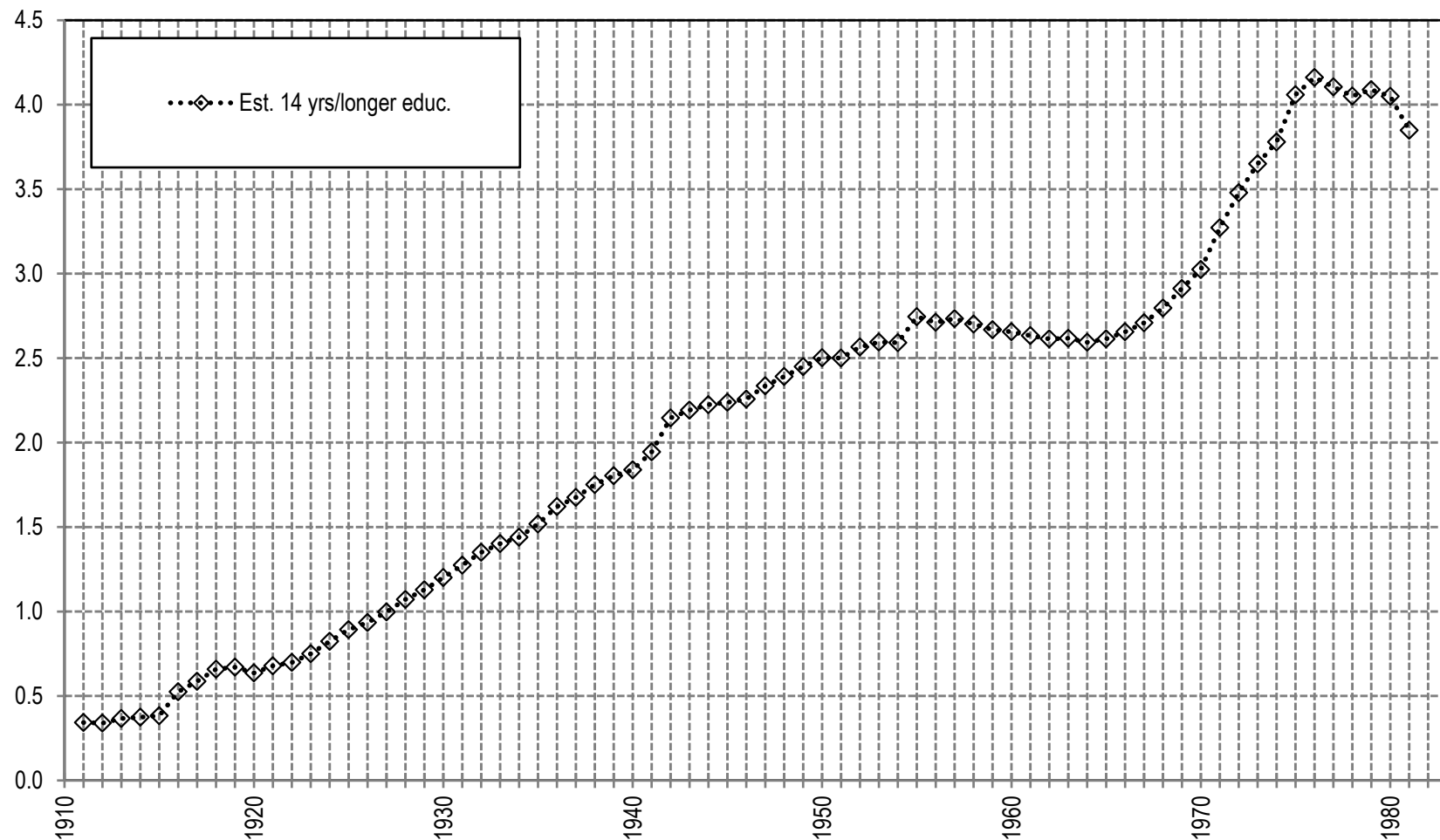
UPPSALA
UNIVERSITET

Expansion av svensk högre utbildning

Registrerade, nybörjare, 20-åringar, och examina, 1950–2011

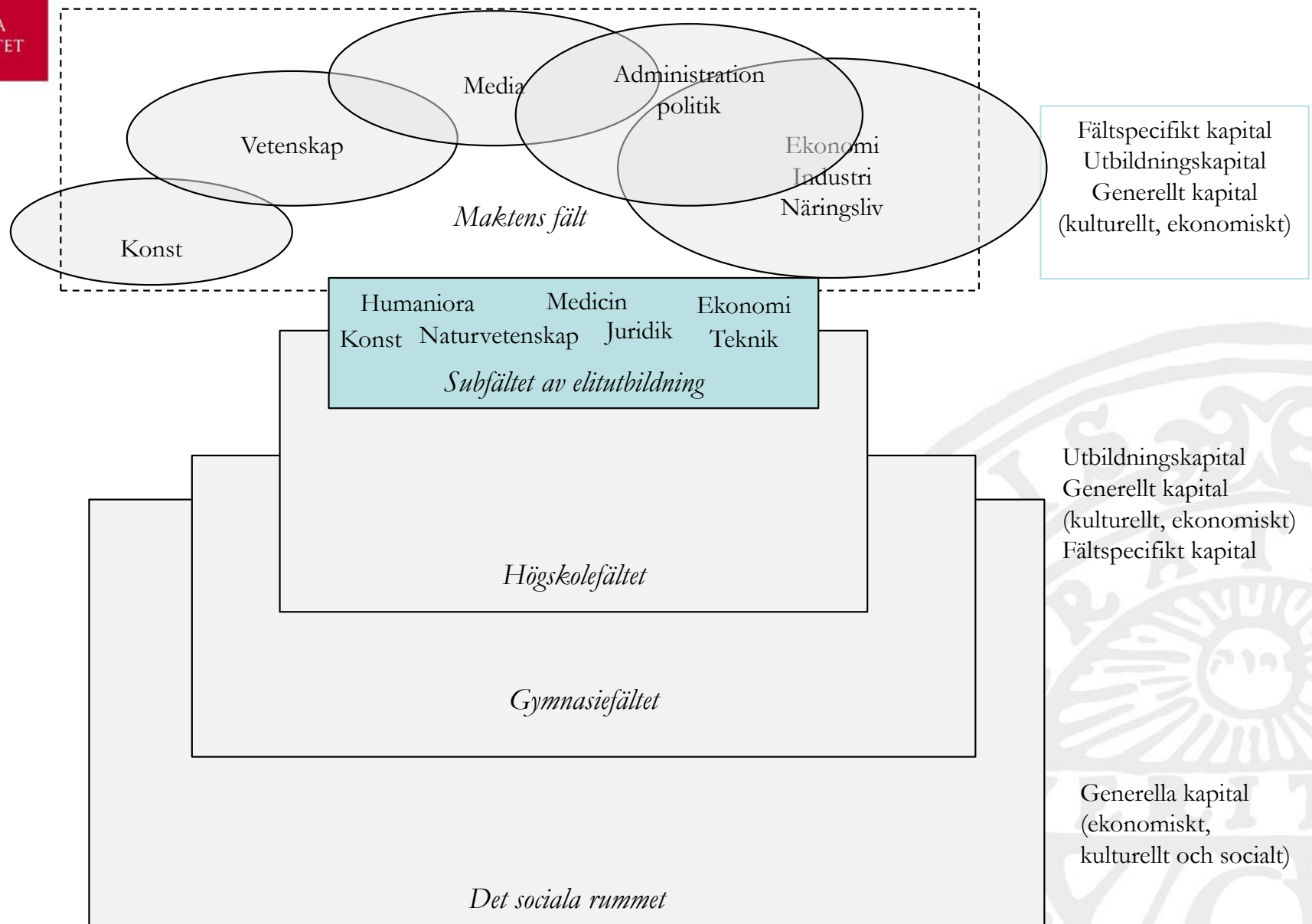

Andel i högre utbildning, 1950-2011

Från Andreas Melldahls avhandling: *Utbildningens värde*, 2015.

Det sociala rummet, elitutbildningar och fält

Dagens program.

- **Utbildningsfält och arbetsmarknad**
Mikael Börjesson & Ida Lidegran
- **Skollärare. Rekrytering och utbildning**
Emil Bertilsson
- **Bildkonstnärer. Prestigeutbildning och arbetsmarknad**
Martin Gustavsson
- **Unga och politik**
Ylva Bergström

UPPSALA
UNIVERSITET

I - Utbildningsfält och arbetsmarknad

Mikael Börjesson och Ida Lidegran

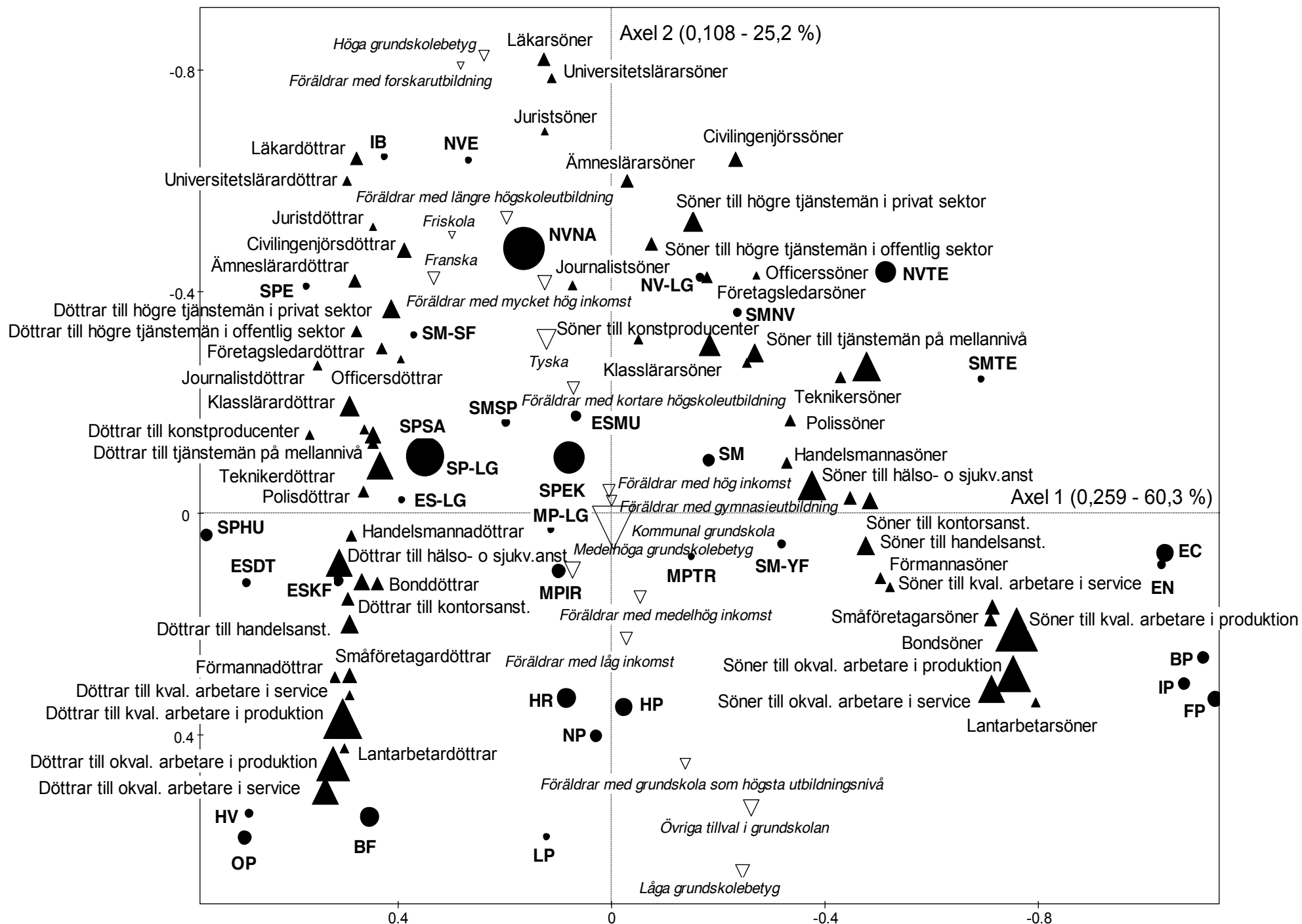

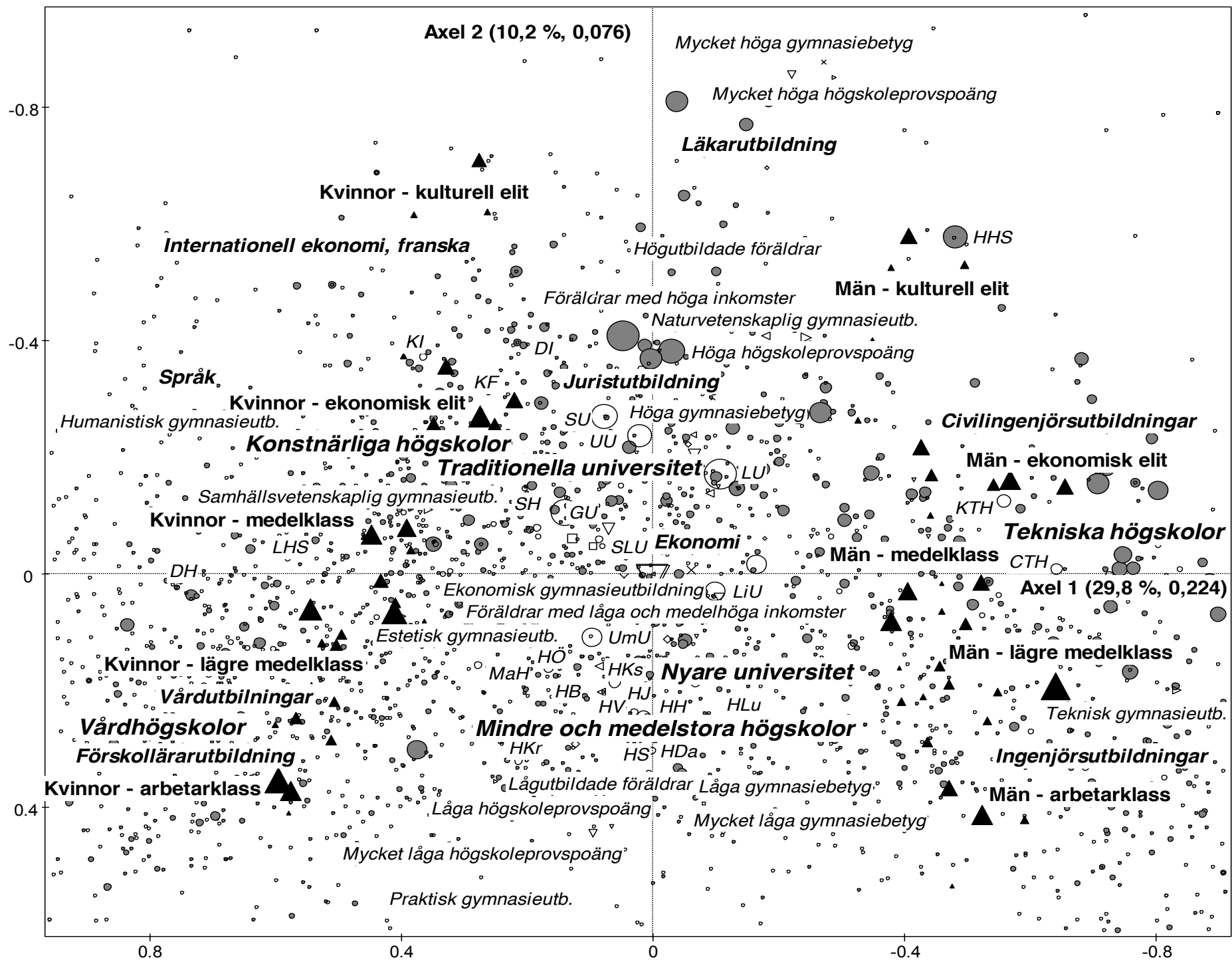

UPPSALA
UNIVERSITET

Vår utgångspunkt är att skillnader på arbetsmarknaden till stor del grundläggs i utbildningssystemet.

Teman

- Utbildningsfält strukturerade efter kön och social klass
- Skilda utbildningsstrategier efter kön och social klass
- Förändring över tid – allt massivare utbildningsinvesteringar av kvinnor
- Olika konkurrenssituationer
- Förskjutningar i värderingen av utbildningskapital?
- Val i relation till fält

UPPSALA
UNIVERSITET

Valter: [...] Och just också att det var en prestigefull utbildning, att det var 20,0 och komma in, det kändes bra tyckte jag på nåt märkligt sätt. Liksom Handels också är en prestigefull utbildning, det känns, det här måste ju ändå vara bra.

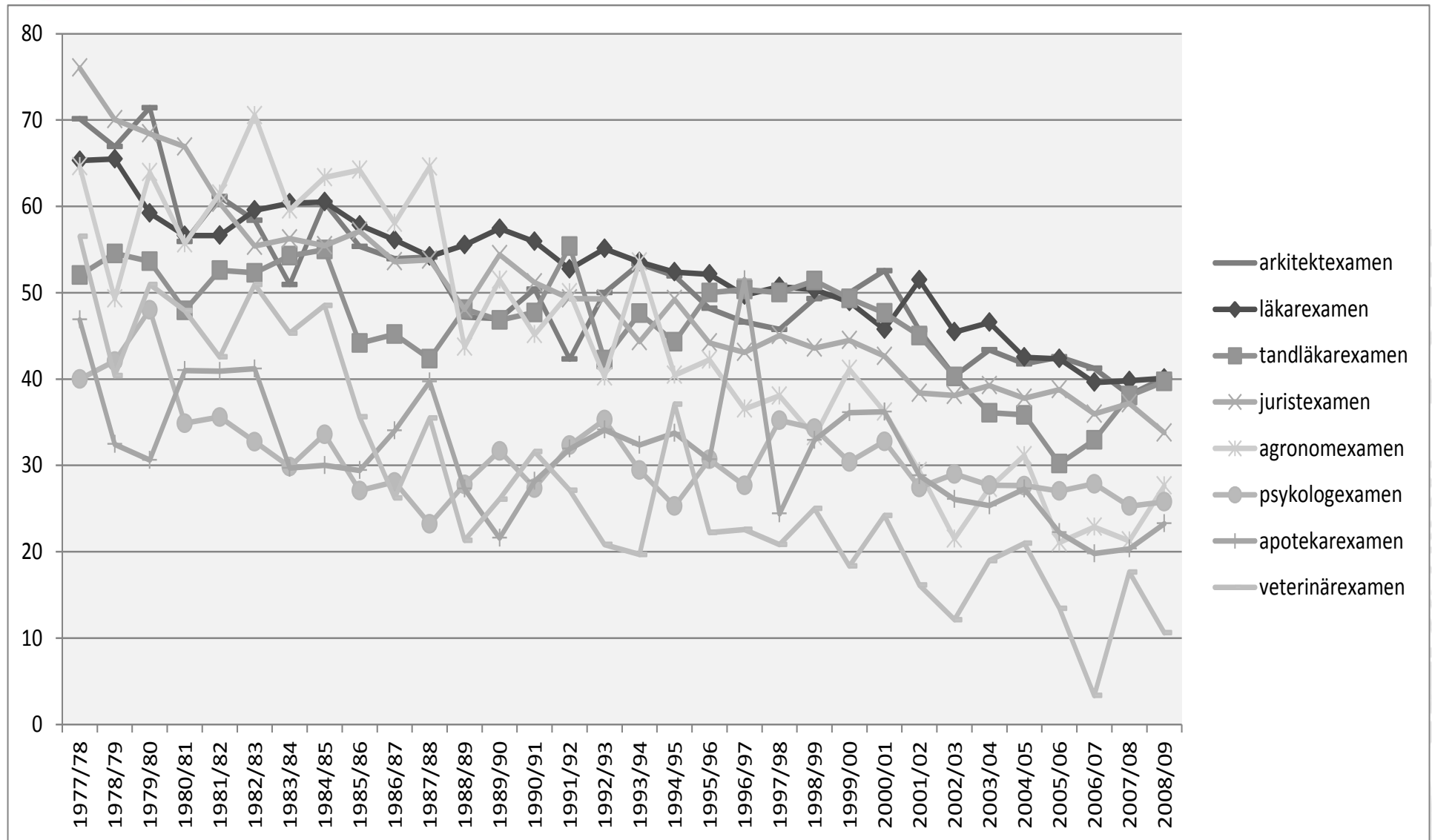
UPPSALA
UNIVERSITET

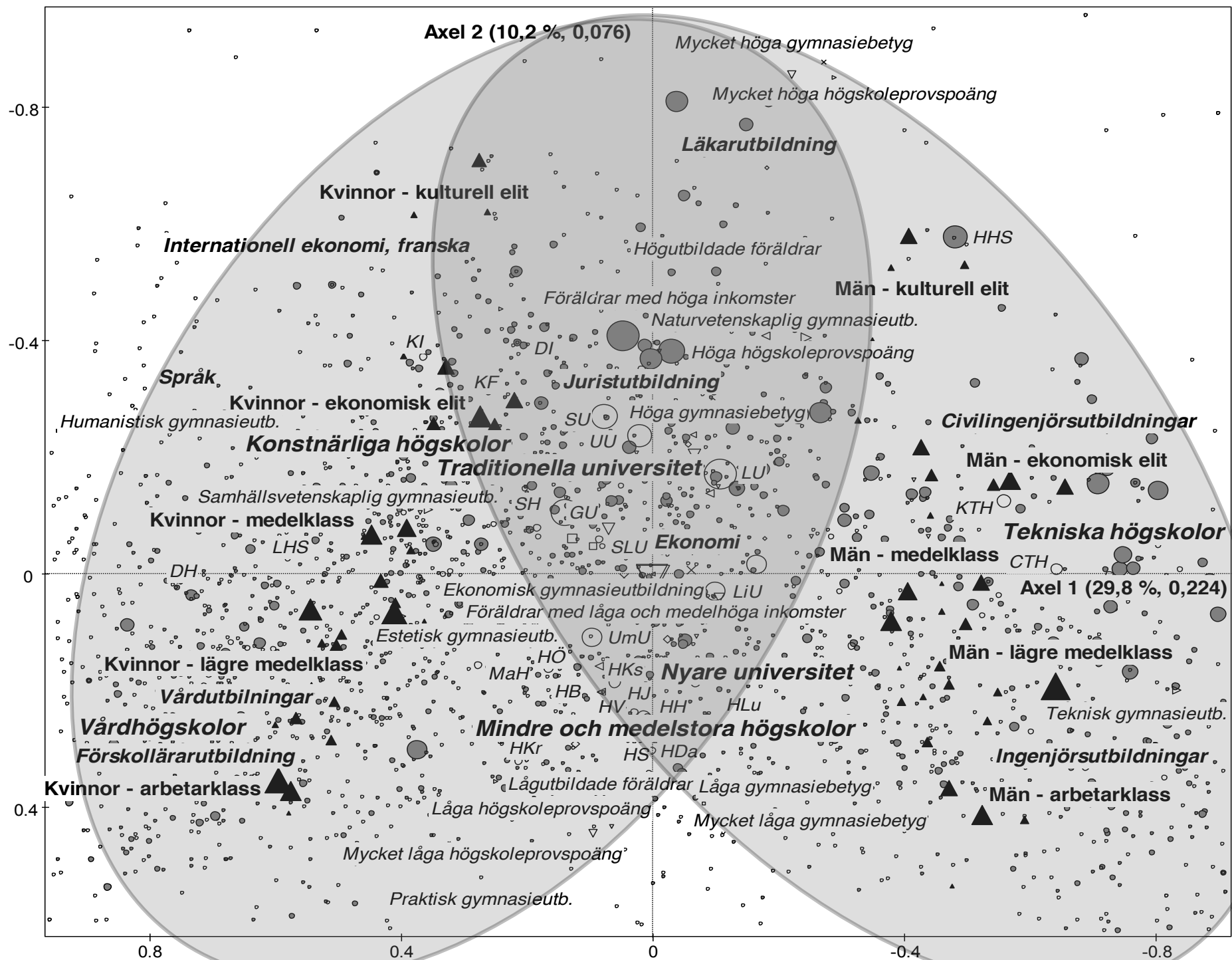
Valter: Jag tycker om att ha den rollen, jag tycker om att ha den bilden av mig själv, att jag är läkare. Jag tycker om att se mig själv i någon bild i en jeep ute i någon afrikansk by och liksom med min medicinväska på ryggen. Jag tycker om hela den här myten som delvis är sann också men jag tycker om hela det. Jag tycker om att tänka på mig själv som läkare. Jag tycker om när andra säger att ”han ska bli läkare”.

UPPSALA
UNIVERSITET

Examina från åtta längre yrkesutbildningar i högskolan, 1977/78 till 2008/09. Andelar män.

UPPSALA
UNIVERSITET

II – Skollärare. Rekrytering och utbildning

Frågor

- Hur har rekryteringen till lärarutbildningarna förändrats avseende studenternas olika tillgångar?
 - Vilka skillnader framträder i relation till andra högskoleutbildningar?
 - Vilka skillnader går det att se mellan olika typer av lärarutbildningar?
- Lärares positioner på arbetsmarknaden i relation till ett mer differentierat utbildningslandskap
 - Vilka positioner intar lärare som är nya i yrket? Var återfinns lärare som har mycket erfarenhet och lång utbildning?
 - Vilka skillnader framträder mellan fristående och kommunala skolor? Vilka skillnader framträder mellan olika regioner?
 - Hur förhåller sig denna fördelning av lärares tillgångar till skolors och elevers tillgångar?

Hur har rekryteringen till lärarutbildningarna förändrats?

Den sociala bakgrunden

- Andelen studenter från ”studieovana” hem ökar inom samtliga typer av lärarutbildningar.

Tydligast är förändringarna vad gäller studenternas egna utbildningstillgångarna

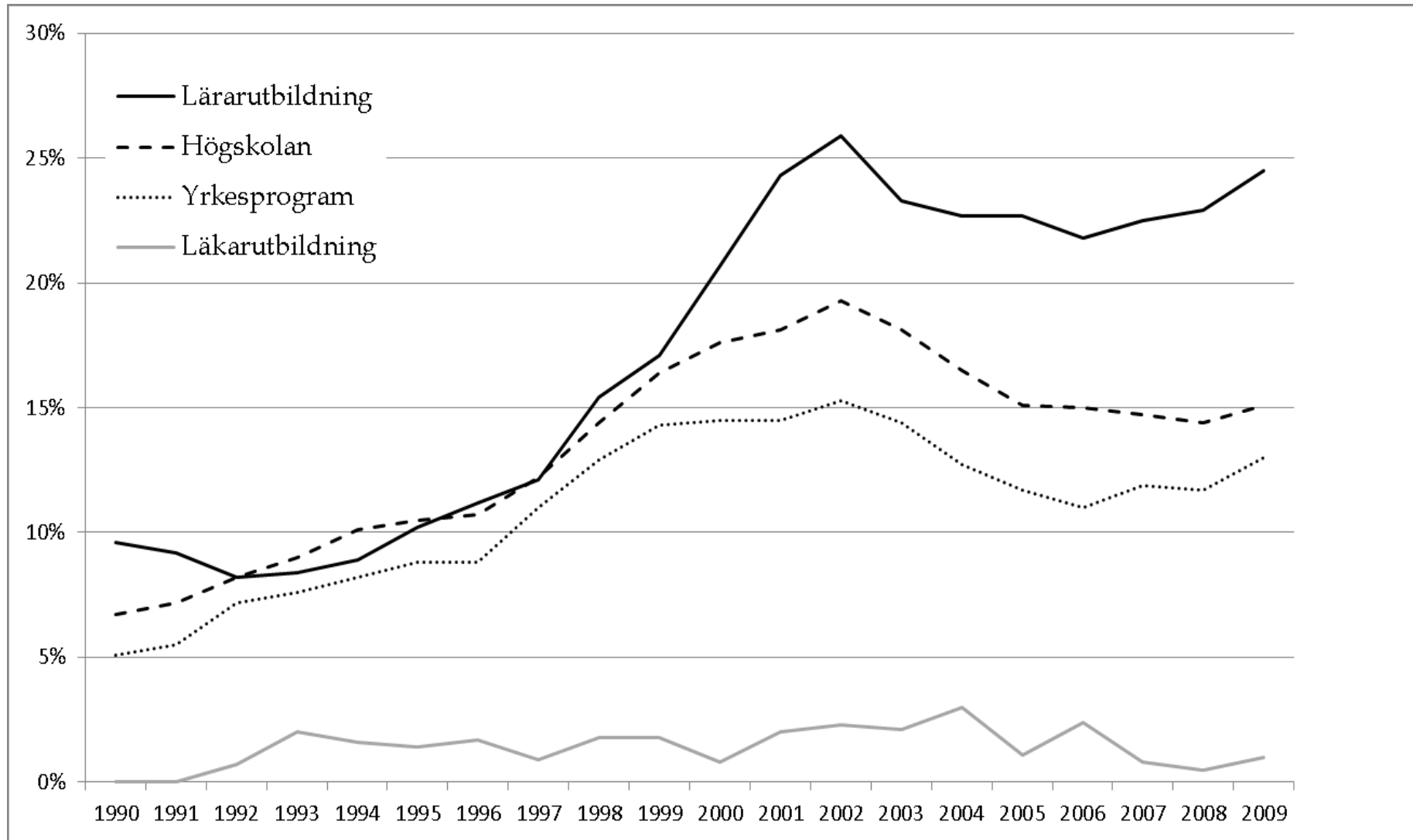
- Studenter med omfattande studiemeriter väljer i högre utsträckning bort lärarutbildningarna (med undantag för några få lärarutbildningsinriktningar vid vissa specifika lärosäten.)
- Förändringarna har varit som störst på utbildningar som tidigare haft en relativt högt söktryck och selektiv rekrytering

UPPSALA
UNIVERSITET

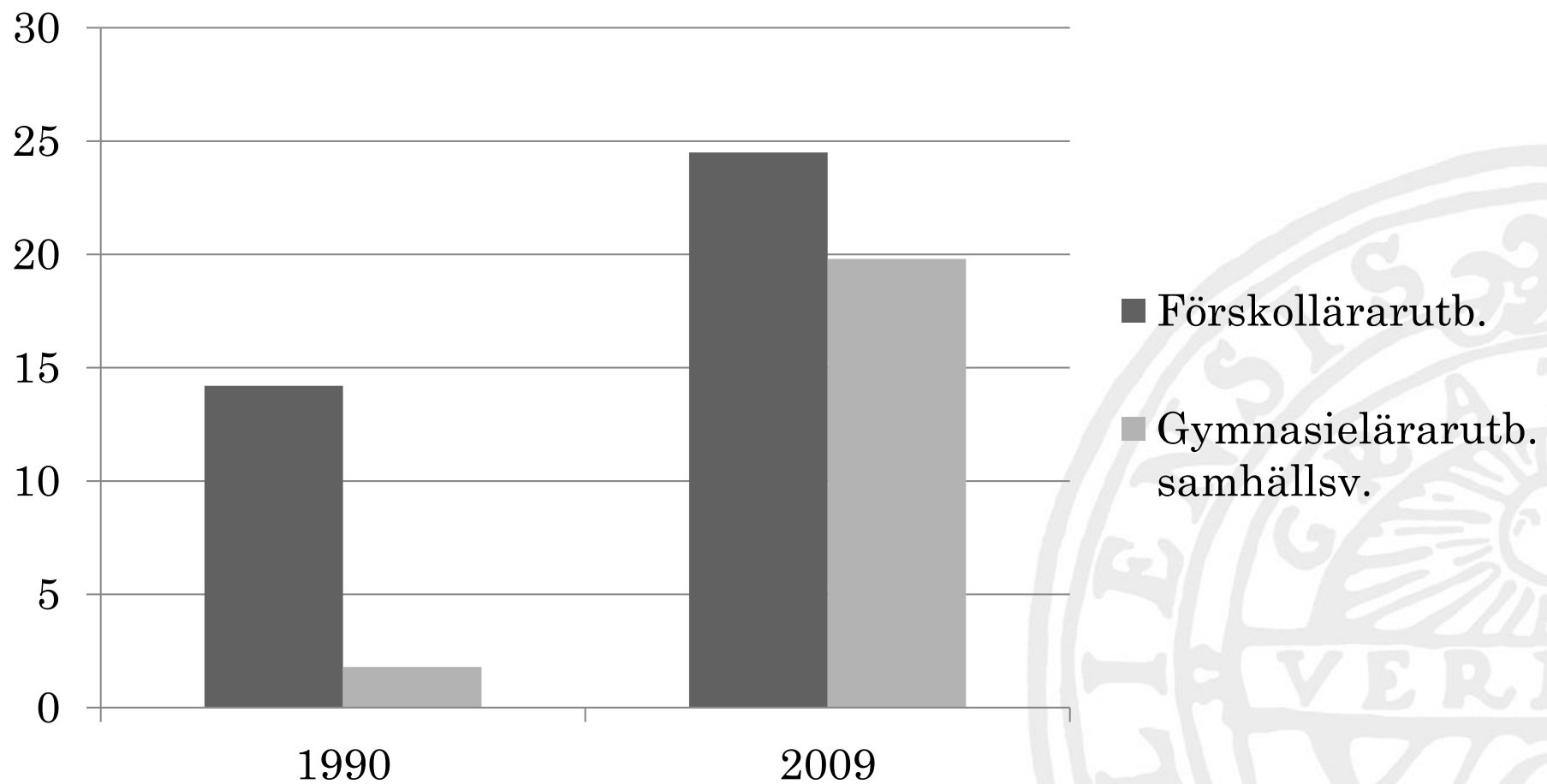
Lärarutbildning i jämförelse med högskolan

Andel studenter med “låga” gymnasiebetyg 1990-2009

Förändringar inom lärarutbildningarna

Studenter med *låga* betyg från gymnasieskolan 1990 och 2009

Gymnasielärares positioner på arbetsmarknaden

Specifik multipel korrespondensanalys som skapar ett rum där gymnasielärarnas positioner bestäms av de tillgångar man besitter.

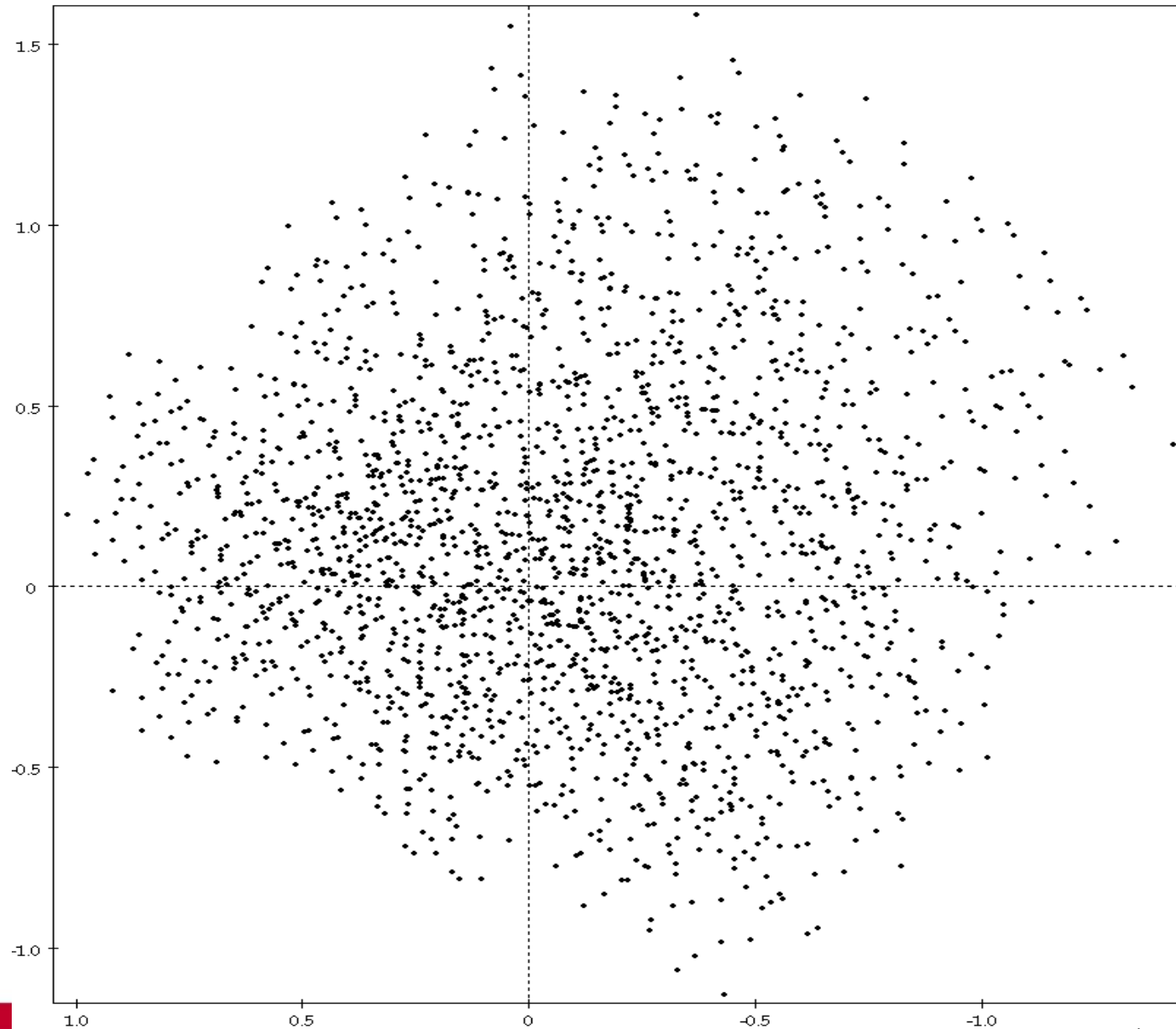
Indikatorer på tillgångar:

- Professionella: Anställningstyp (3), Lön (4)
- Utbildningsmässiga: Utbildningslängd (3), Lärosäte (3)
- Sociala: Socialt ursprung (4), föräldrars yrkessektor (5)

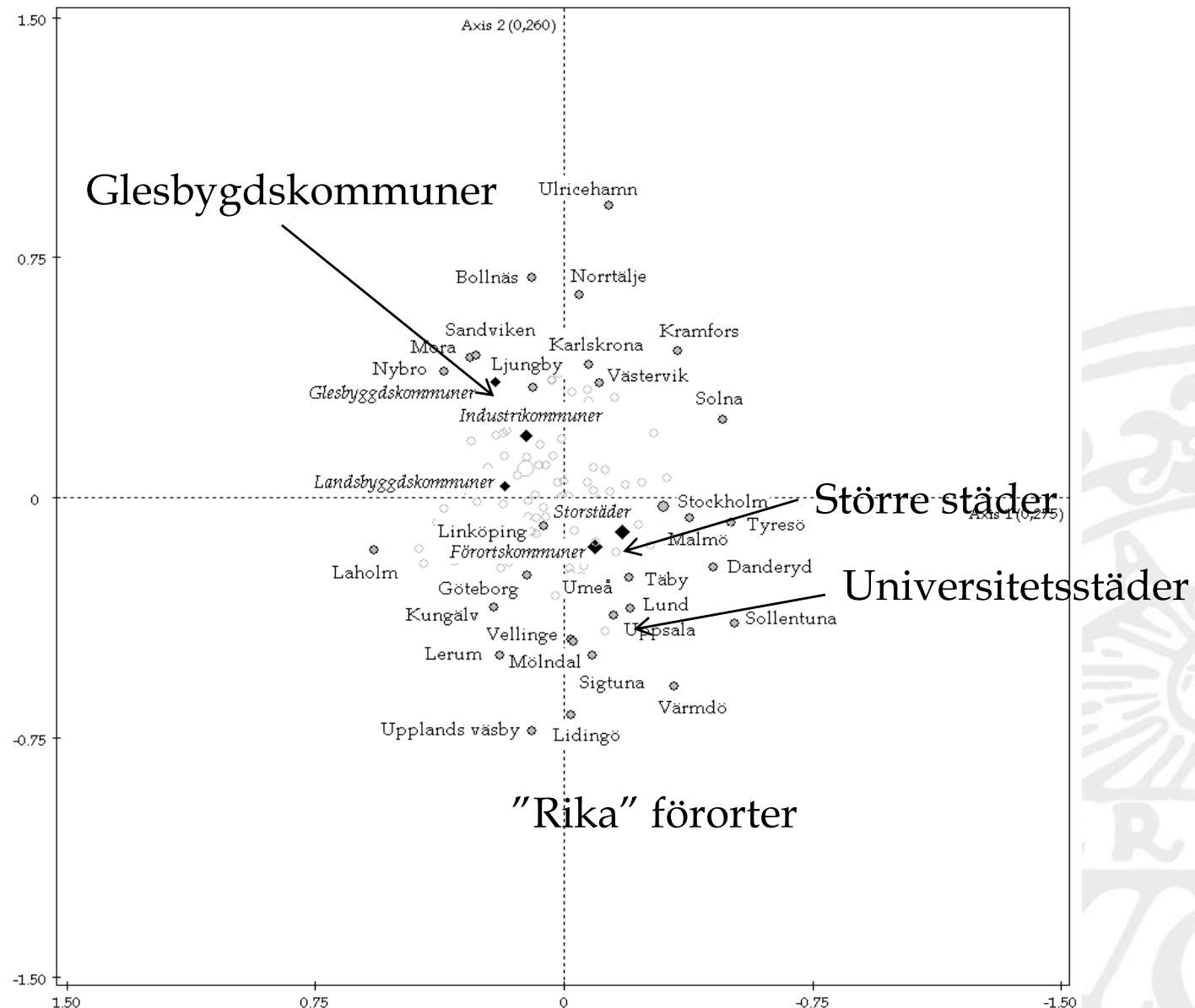
Aktiva individer – samtliga verksamma gymnasielärare 2008

6 variabler, 22 aktiva modaliteter (5 passiva mod.)

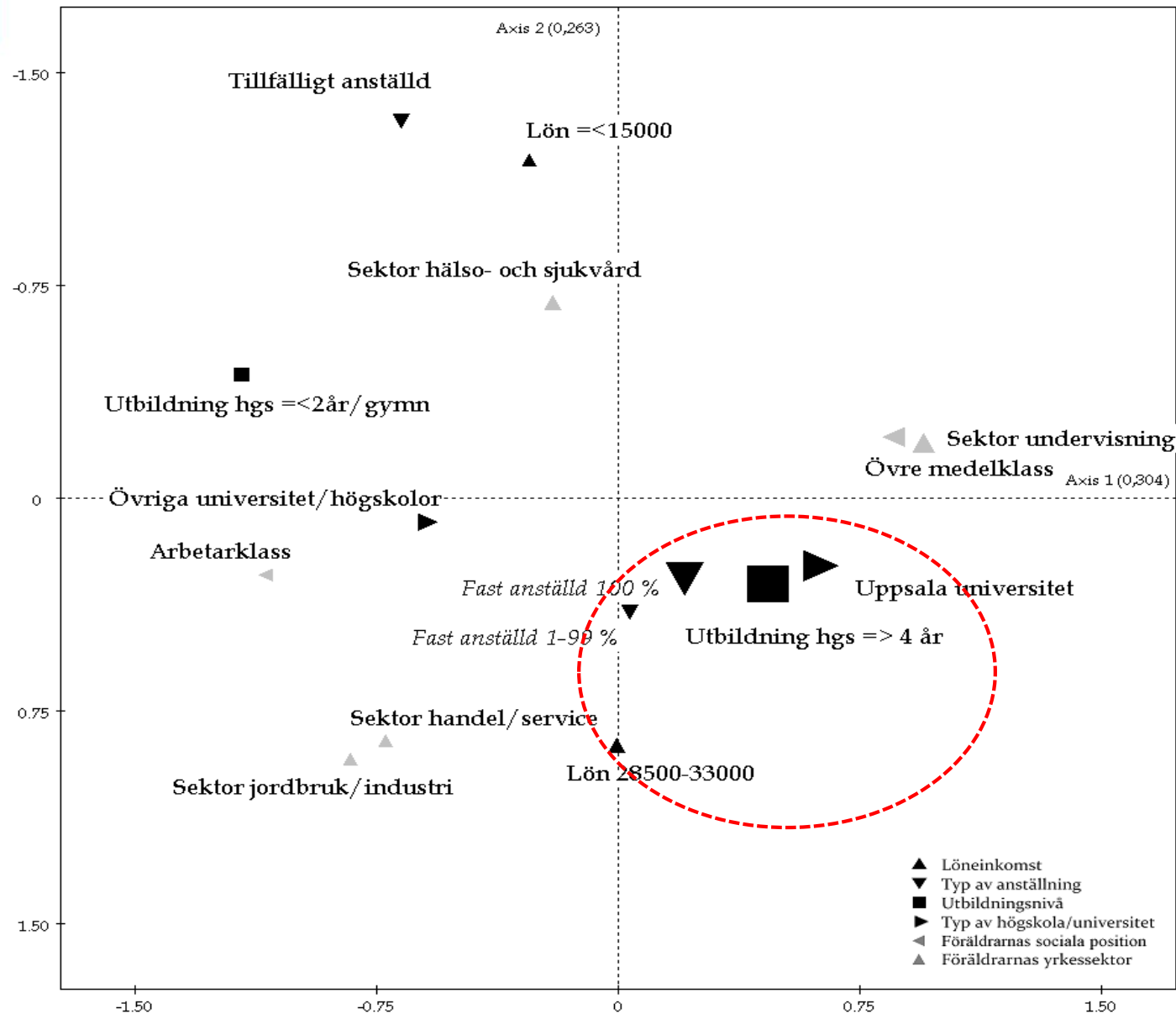
Rummet av gymnasielärare 2008, molnet av individer, axel 1 och 2

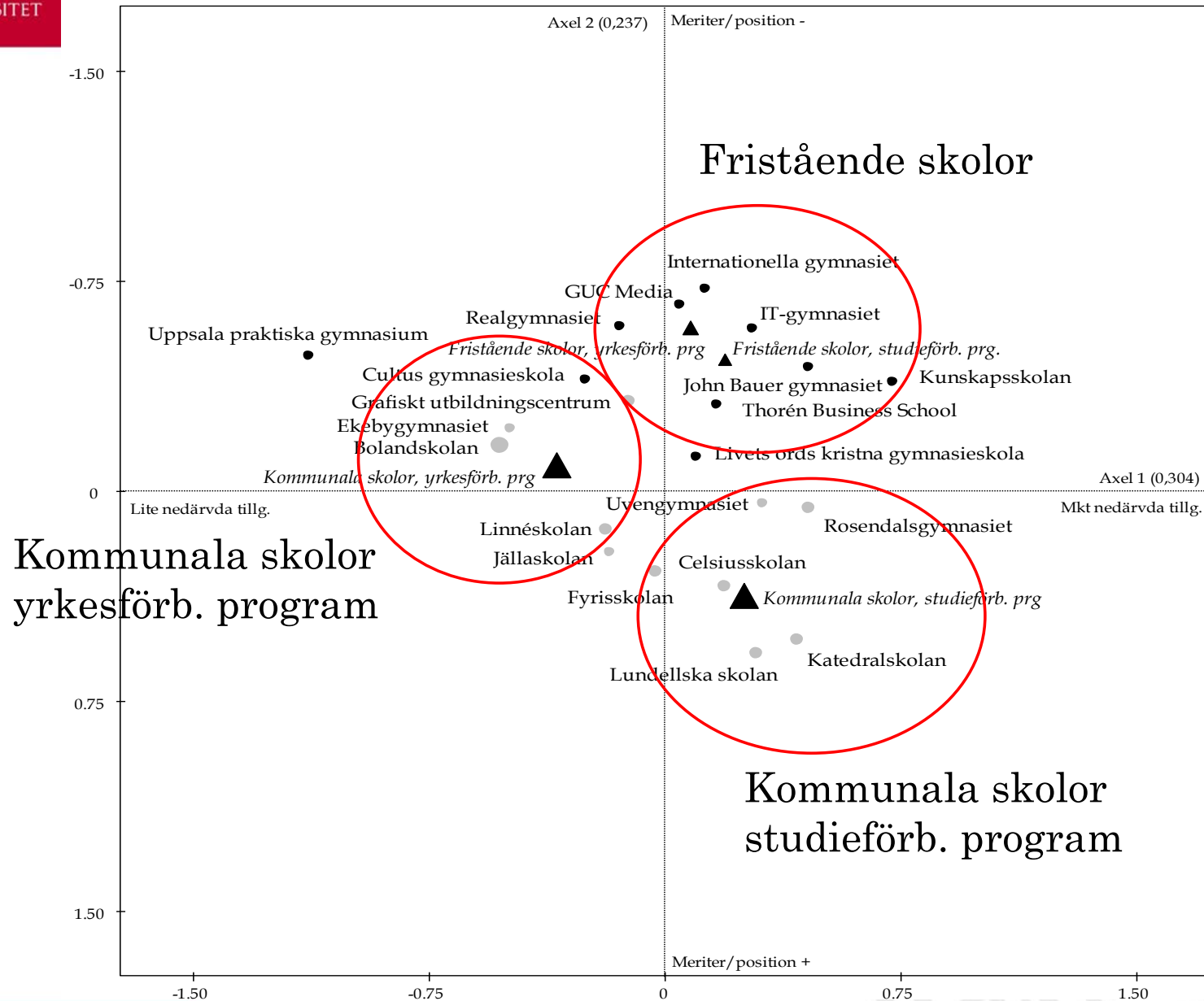
Supplementära variabler: Regionala skillnader

Uppsalas gymnasielärarrum 2008, planet av axel 1 och 2

Uppsalas gymnasielärarrum, skolors positioner, 2008

Gymnasielärares fördelning på olika skolor

- Gymnasielärarnas arbetsmarknad har differentierats genom skolval, friskolor och marknadisering.
- Fördelningen av gymnasielärarnas sociala, utbildningsmässiga och meritmässiga tillgångar kan kopplas till skillnader mellan olika regioner och skolor.
- De fristående skolorna rekryterar i högre utsträckning yngre lärare med mindre meriter.
- Skolor med mer resursstarka elever har också i högre utsträckning mer resursstarka lärare.

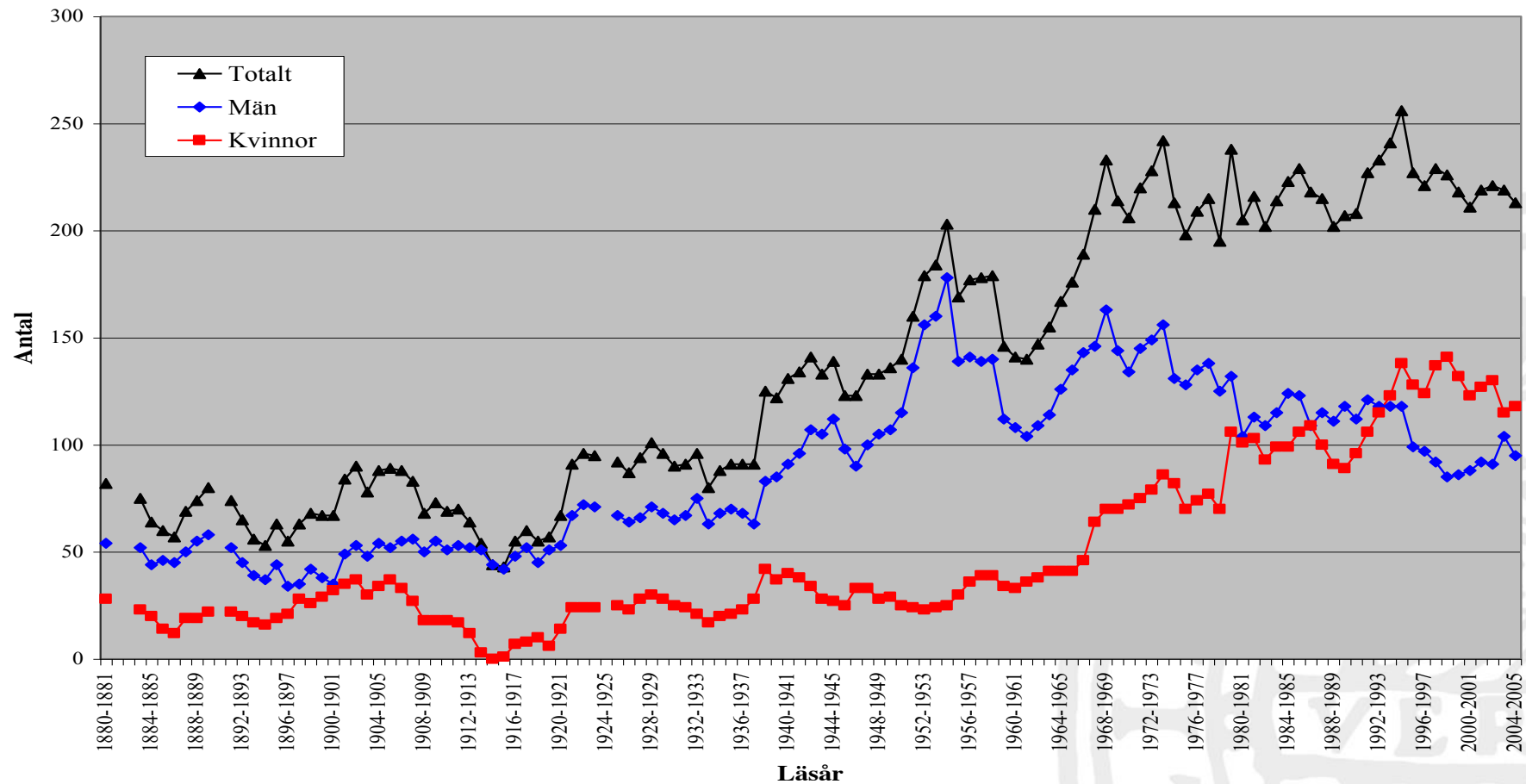
UPPSALA
UNIVERSITET

III – Bildkonstnärer. Prestigeutbildning och arbetsmarknad

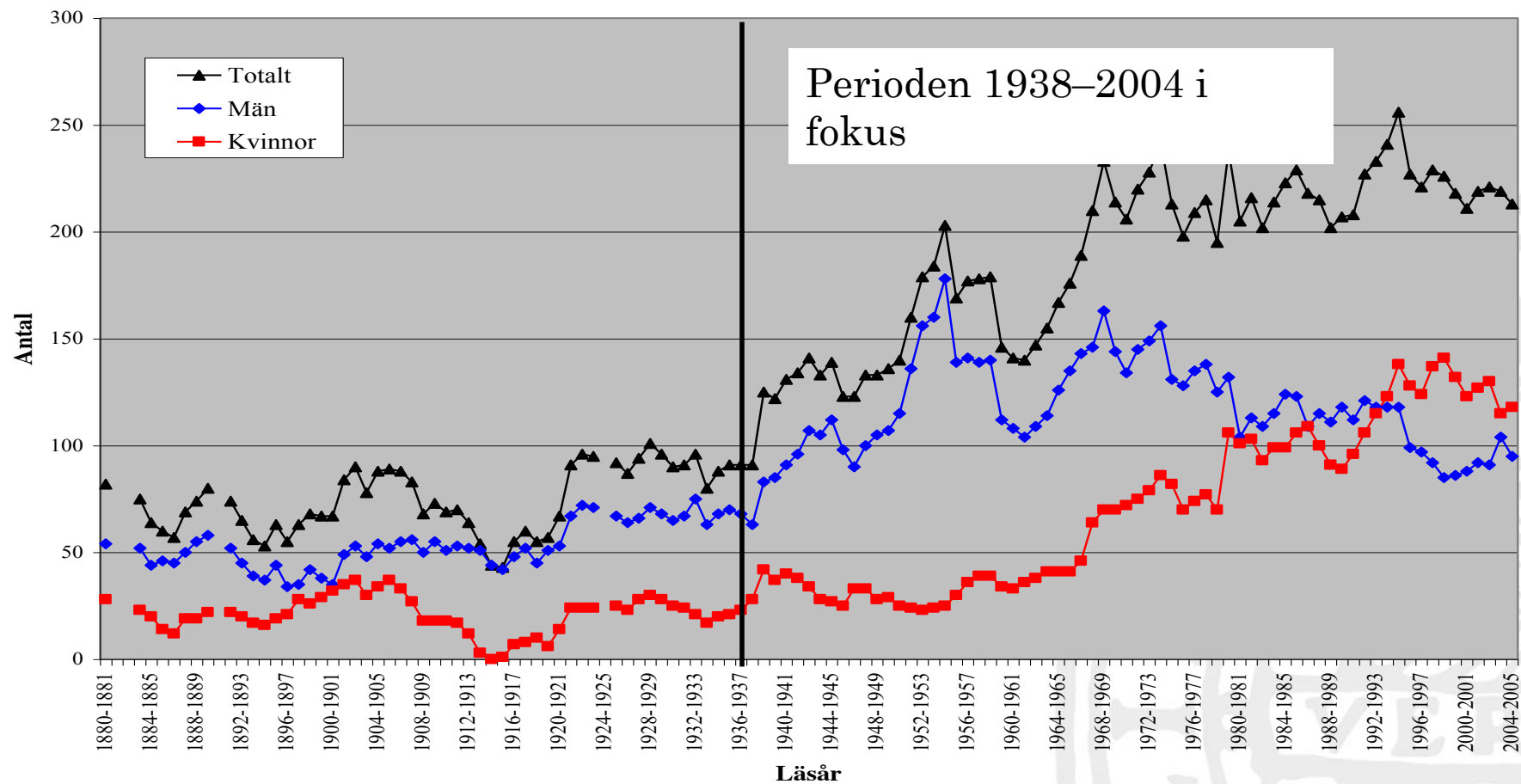
Martin Gustavsson

Kvinnliga och manliga studenter på Kungl. Konsthögskolan i Stockholm, 1881-2005

Kvinnliga och manliga studenter på Kungl. Konsthögskolan i Stockholm, 1881–2005

Konstvärlden och dess utbildningar

Välkända konstnärer – 0,5 (?)

Etablerade konstnärer – 10 (?)

Antagna till Kungl. Konsthögskolan – 25

Sökande till Kungl. Konsthögskolan – 800

Estetiska förberedande skolor – 3 000

Estetiska och medieutbildningar på gymnasiet – 10 000

Huvudsyfte med VR-projektet

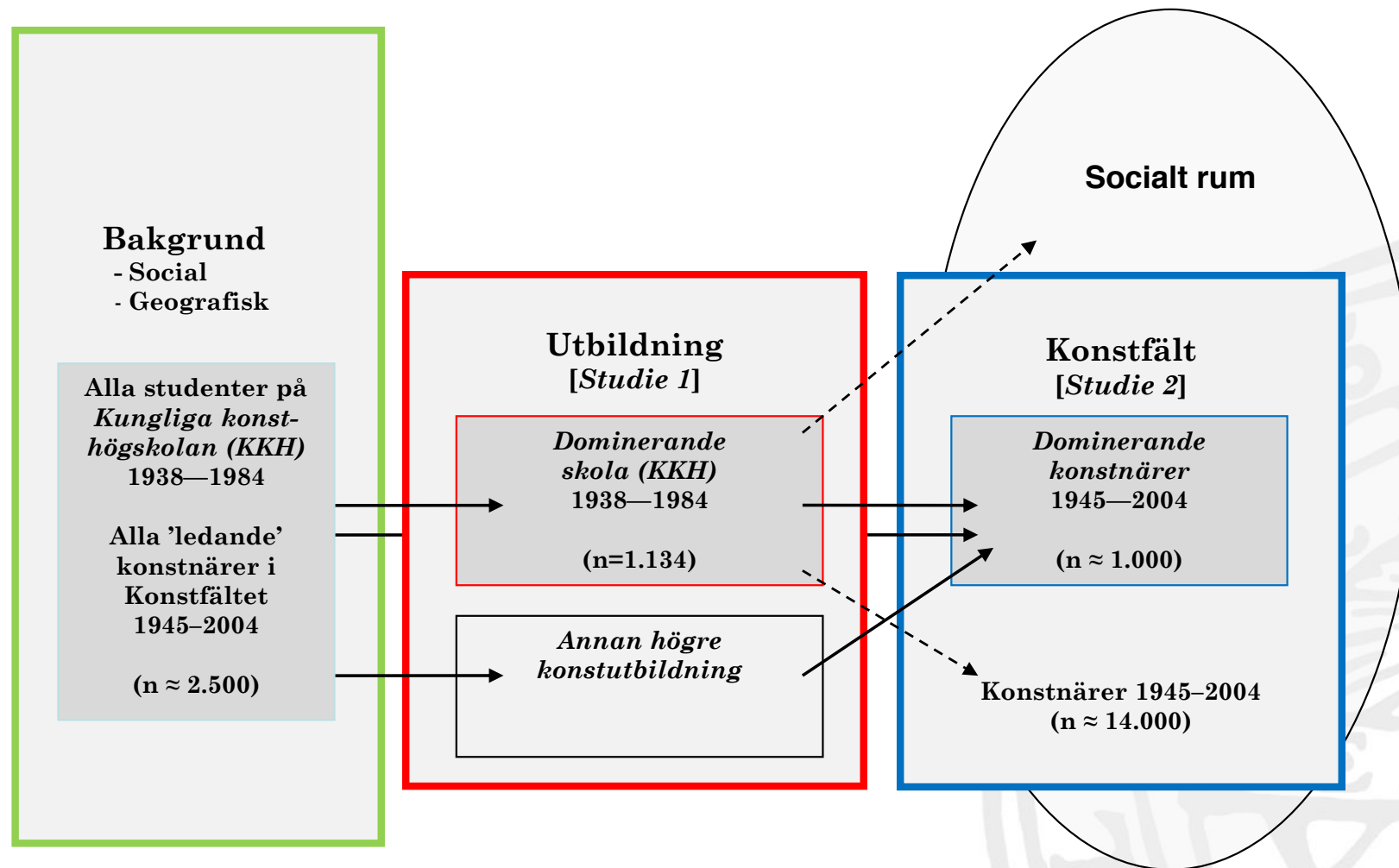
Konsten att lyckas som konstnär. Socialt ursprung, kön, utbildning och karriär 1938– 2004

- Social rekrytering till
 - till den dominerande skolan under perioden
 - dominerande positioner i konstfältet
- Vad hade dessa studenter och konstnärer med i bagaget?
- Relationer mellan skola och fält
- Förändringar över tid

Forskningsobjekt i de prosopografiska studierna

1. Alla studenter på Kungl. Konsthögskolan i Stockholm 1938–1984
2. Alla ledande konstnärer på det svenska fältet av konstproduktion 1945–2004

Forskningsdesign – prosopografiska studier över konststudenter och konstnärer

Täta band mellan skola och fält

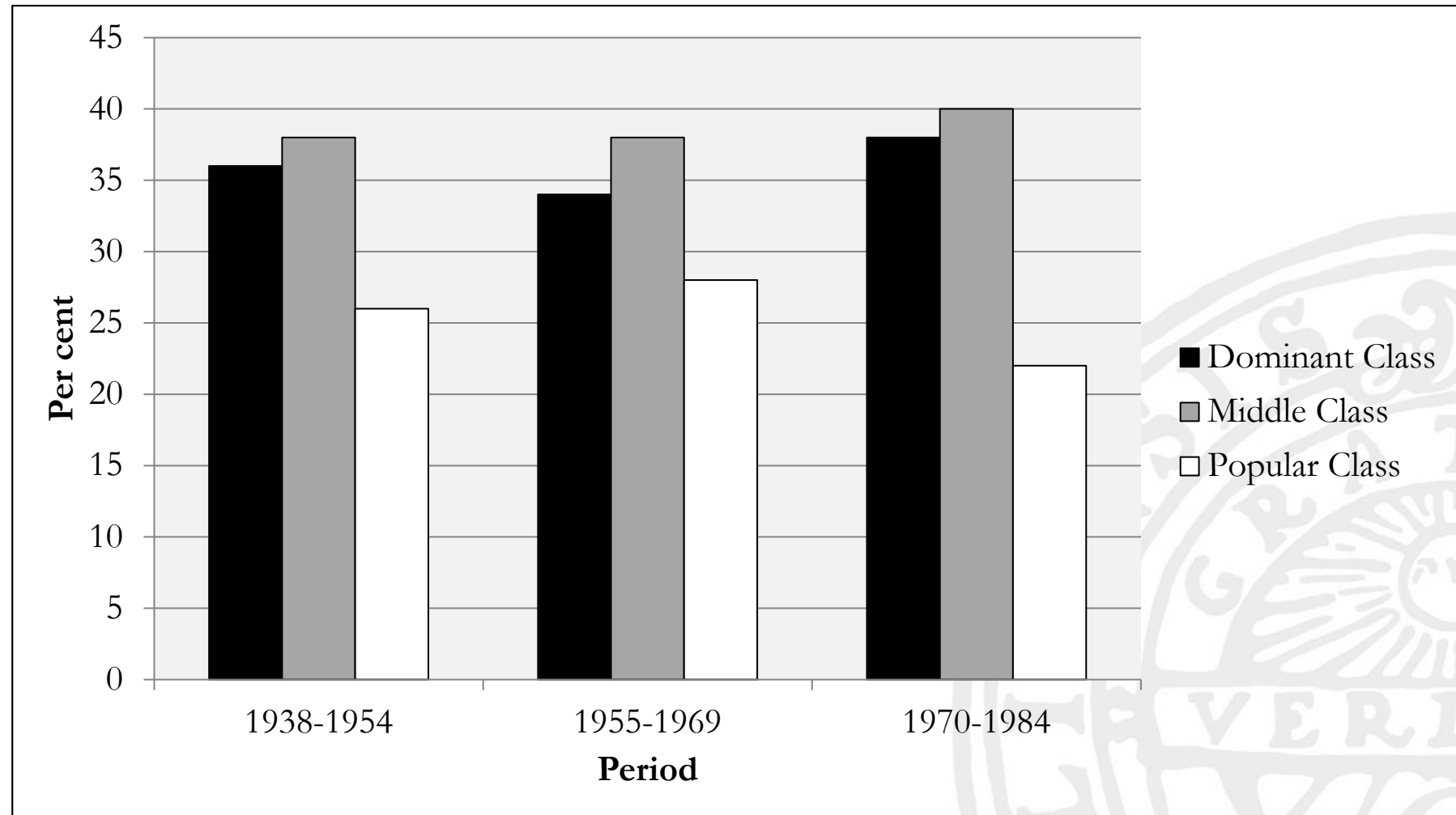
- Ca 90 % av samtliga konsthögskoleelever 1938–1984 tar sig in i fältet
- Ca 25 % av samtliga konsthögskoleelever 1938–1984 etablerar sig som ledande konstnärer enligt våra kriterier
- Ca 50 % av samtliga ledande konstnärer 1945–2004 har studerat på Kungl. Konsthögskolan (före, under och efter vår undersökningsperiod 1938–1984)

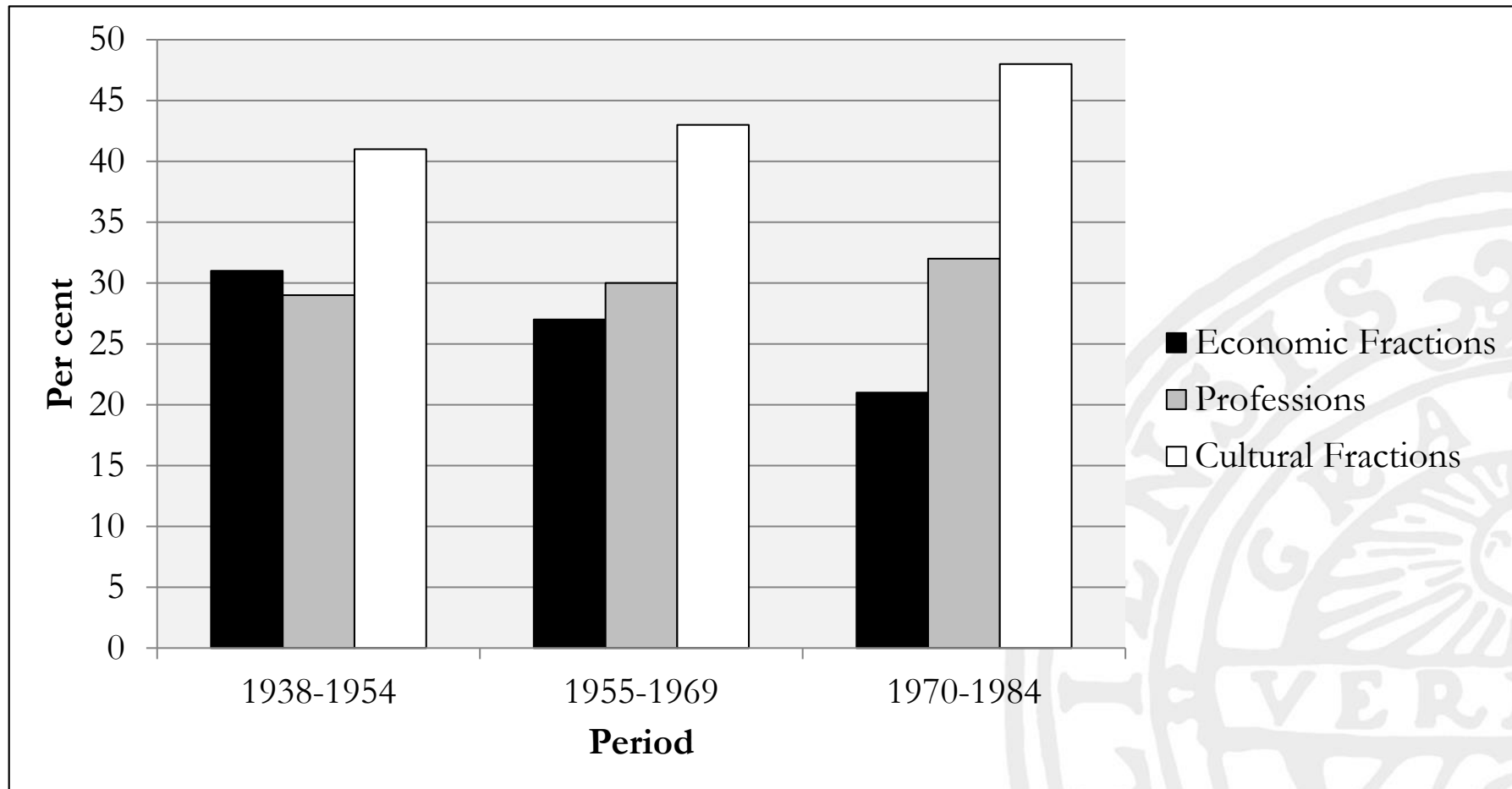
UPPSALA
UNIVERSITET

KKH-studenternas sociala ursprung

KKH-studenters sociala bakgrund 1938–1984. Klasser. Tre delperioder

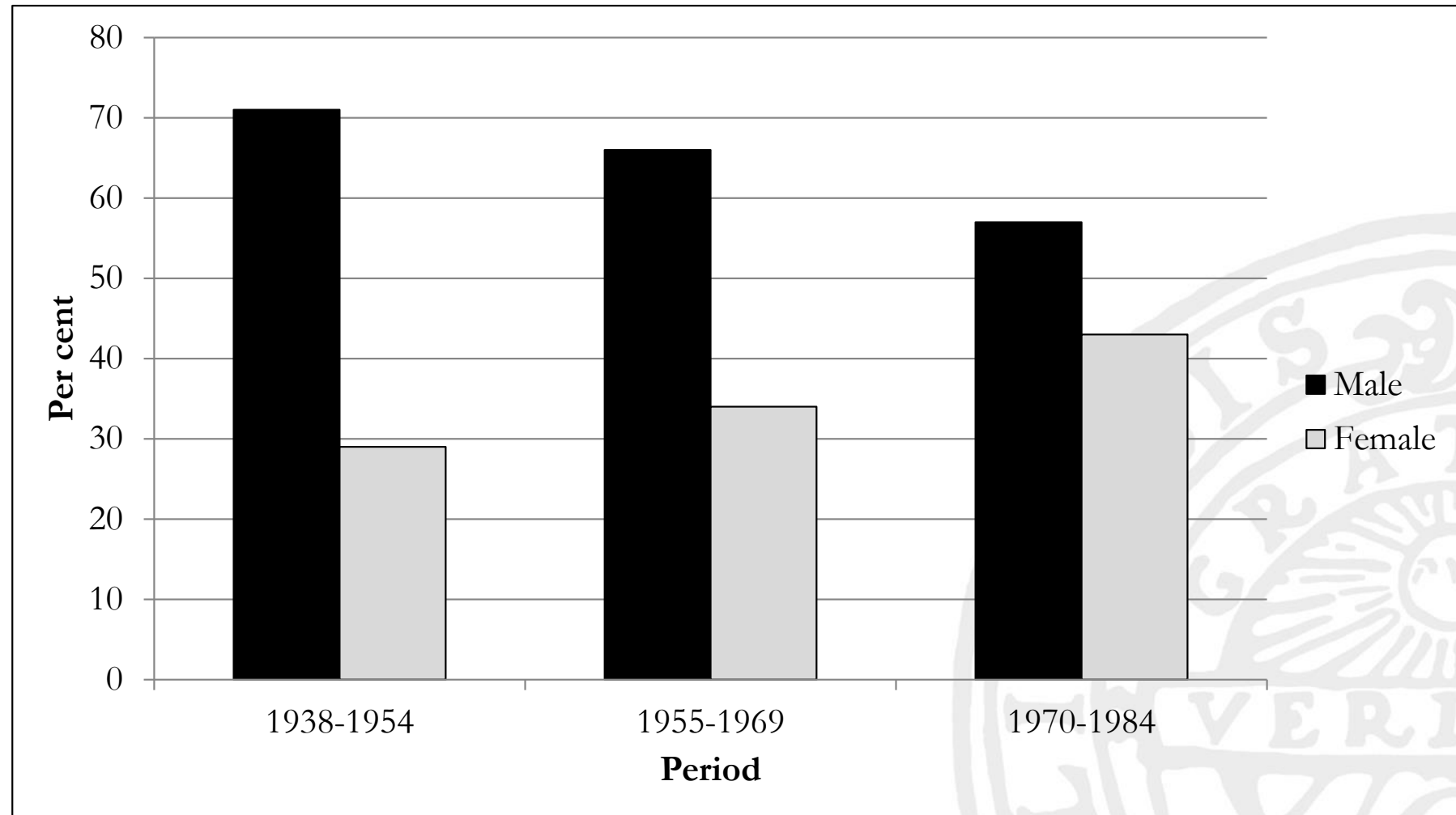

KKH-studenters sociala bakgrund 1938–1984. Klassfraktioner. Tre delperioder

KKH-studenter och kön 1938–1984.

Tre delperioder

UPPSALA
UNIVERSITET

Ledande konstnärers sociala ursprung

Indikatorer på framgång i det konstnärliga fältet

- Utställningar (gallerier, museer, konsthallar)
- Recensioner av betydande konstkritiker
- Stipendier, belöningar, bidrag
- Inköp av Moderna Museet
- Uppdrag från SKR (offentlig konst)
- Transnationella investeringar (resestipendier, utst.)
- Publikationer
- Positioner (Konstakademien, Kungl. Konsthögskolan, styrelser & nämnder)

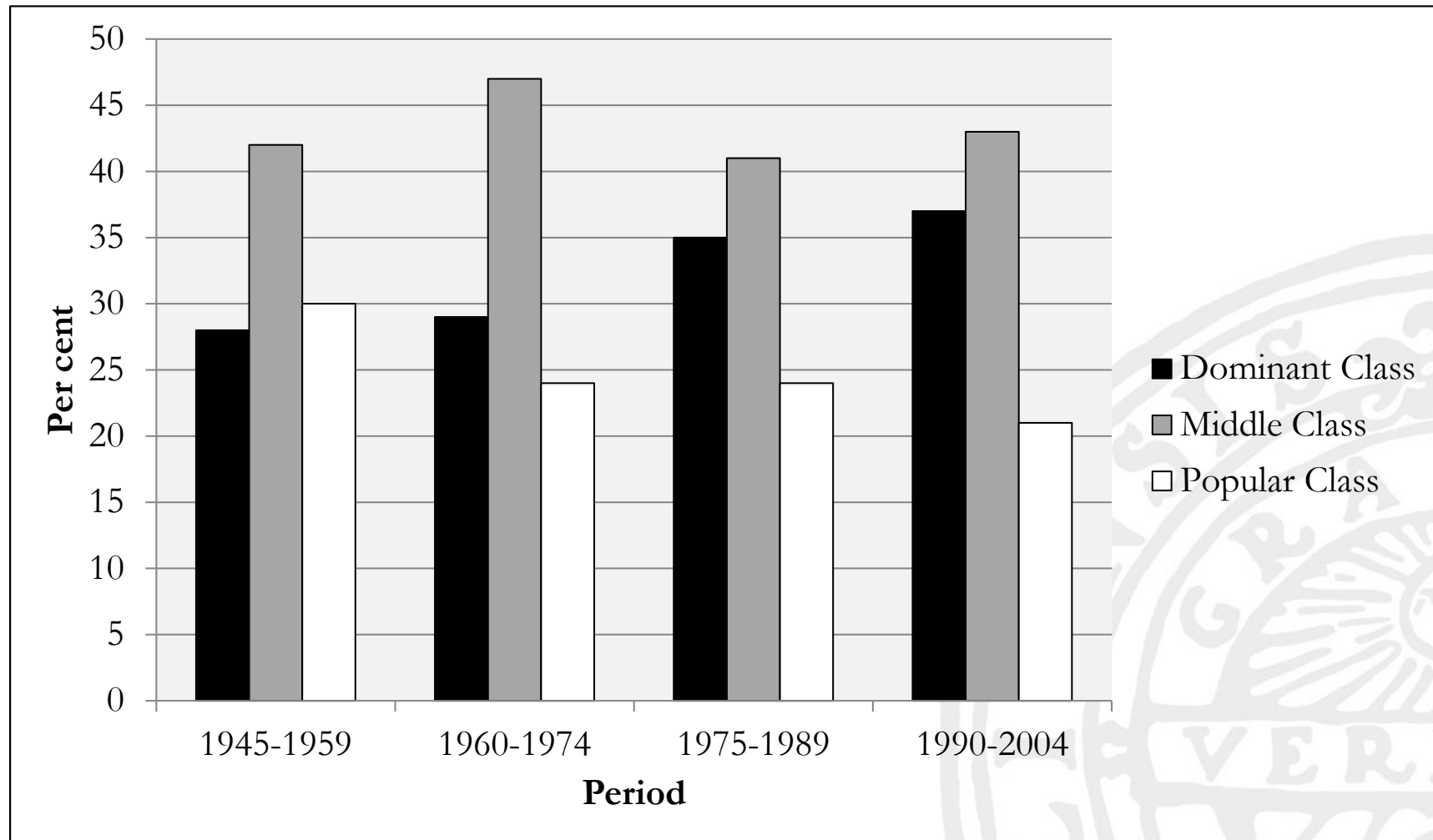
Indikatorer på framgång i det konstnärliga fältet

- Utställningar (gallerier, museer, konsthallar)
 - 44 gallerier 1945–2004 ⇒ 3 685 konstnärer
- Recensioner av betydande konstkritiker
- Stipendier, belöningar, bidrag
- Inköp av Moderna Museet
- Uppdrag från SKR (offentlig konst)
- Transnationella investeringar (resestipendier, utst.)
- Publikationer
- Positioner (Konstakademien, Kungl. Konsthögskolan, styrelser & nämnder)

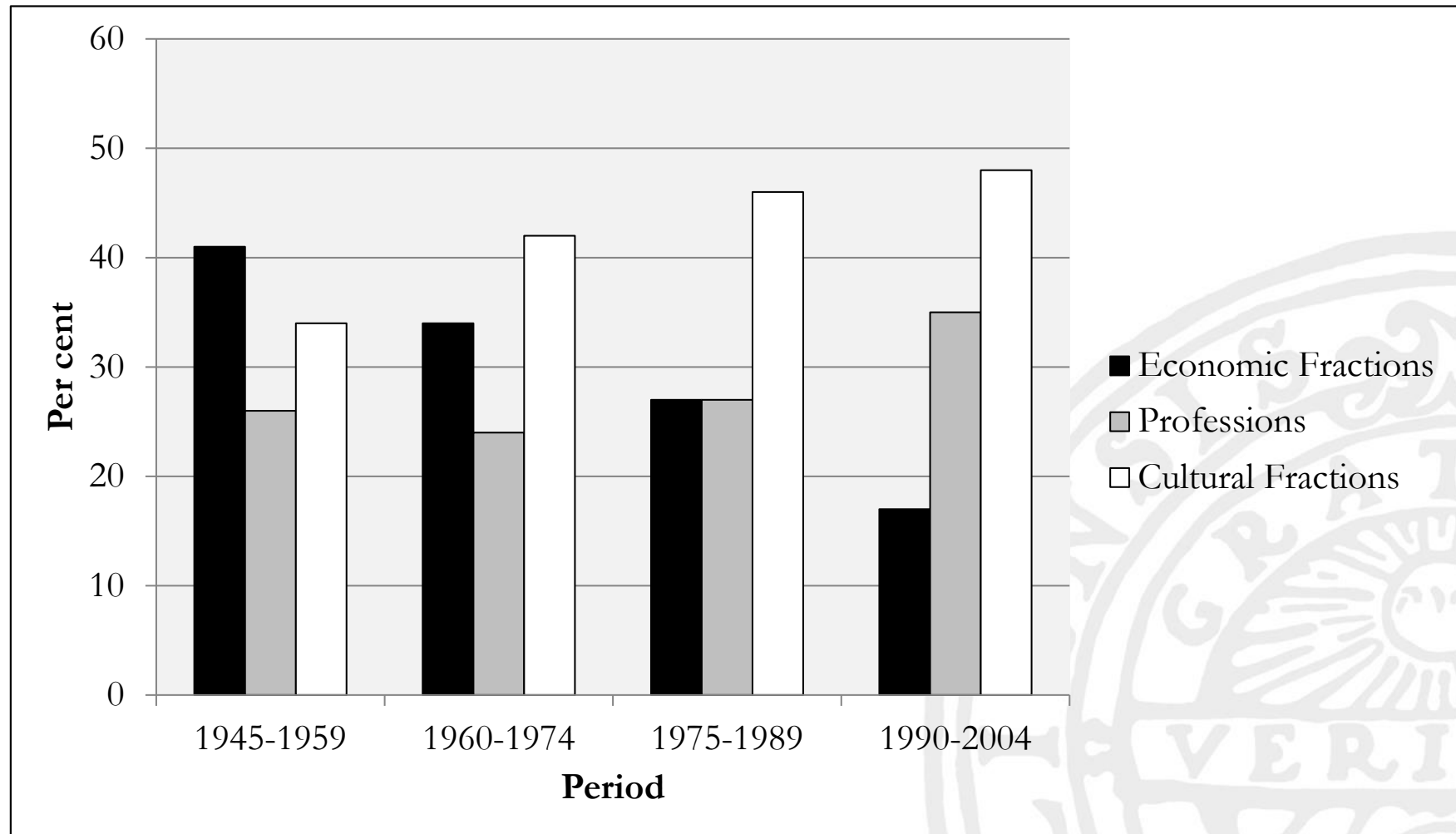
Att välja de ”ledande”

- I flera steg
 - Avtryck i fältet: ca **14 000**
 - Särdeles aktiva: ca **2 500**
 - Dominerande konstnärer: **< 1 000**

Ledande konstnärs sociala ursprung 1945– 2004. Klasser. Fyra delperioder

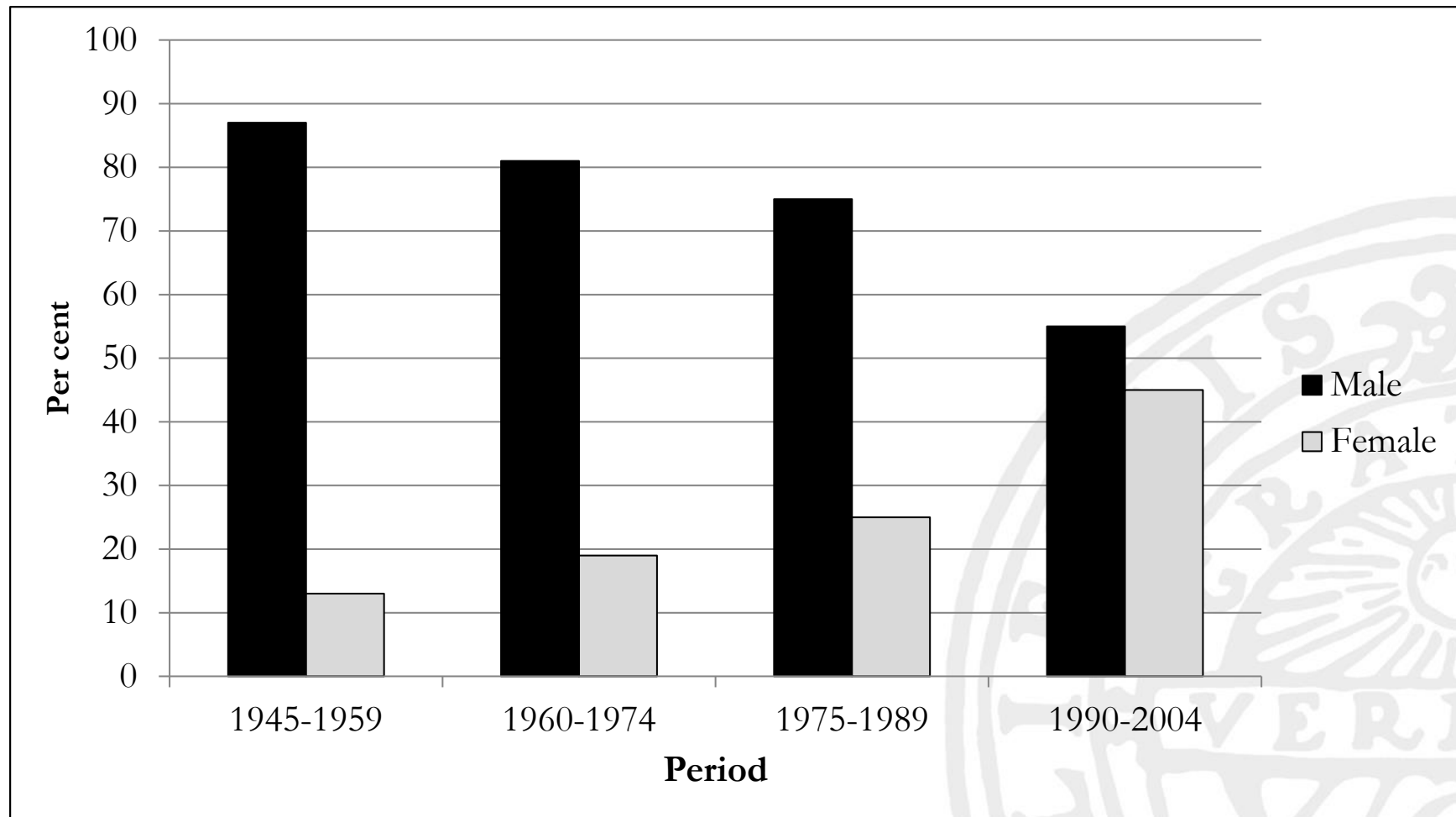

Ledande konstnärs sociala ursprung 1945–2004. Klassfraktioner. Fyra delperioder

Ledande konstnärer och kön 1945–2004.

Fyra delperioder

Sammanfattning

- Framför allt individer från medelklassen och övre medelklassen som tar sig in genom nålsögat till den dominerande konsthögskolan i Sverige och som lyckas inta ledande positioner inom konstfältet.
- Mycket starka kopplingar mellan den dominerande skolan och de dominerande positionerna i konstfältet.
- En feminisering av såväl konststudenter som konstnärer över tid. Korresponderar med en ökad rekrytering från kulturella fraktioner till både skola och fält.

UPPSALA
UNIVERSITET

IV – Unga och politik

Ylva Bergström

UPPSALA
UNIVERSITET

Unga och politik

Utbildning, plats, klass och kön

YB: Finns det någon politisk fråga som engagerar Dig idag?

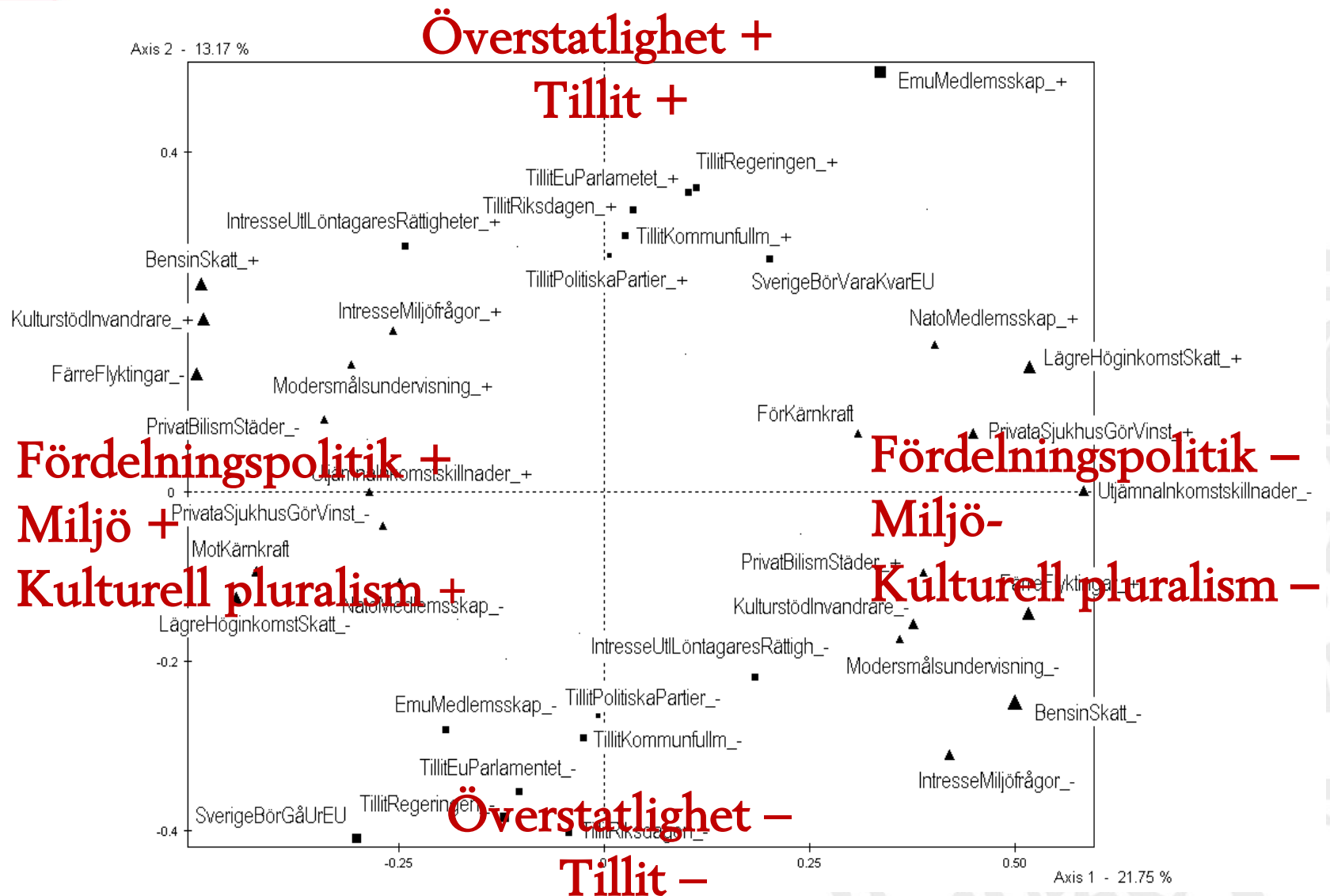
-Jag är inte så jäkla intresserad, bryr mig inte direkt om samhället och politik och inte alls engagerad på nåt' vis. Miljön och klimatet och så förstås... De e för stort å engagera sig i ett politiskt parti, de tar mycket tid... jag vet för lite också. Ta de här med klimatet, det fattar ju alla att de e viktigt... men de e rätt komplicerat, jag skulle vilja veta mer, man vet inte var man skall börja. (Flicka, hotell- och restaurang programmet, Ekeby)

Unga och politik

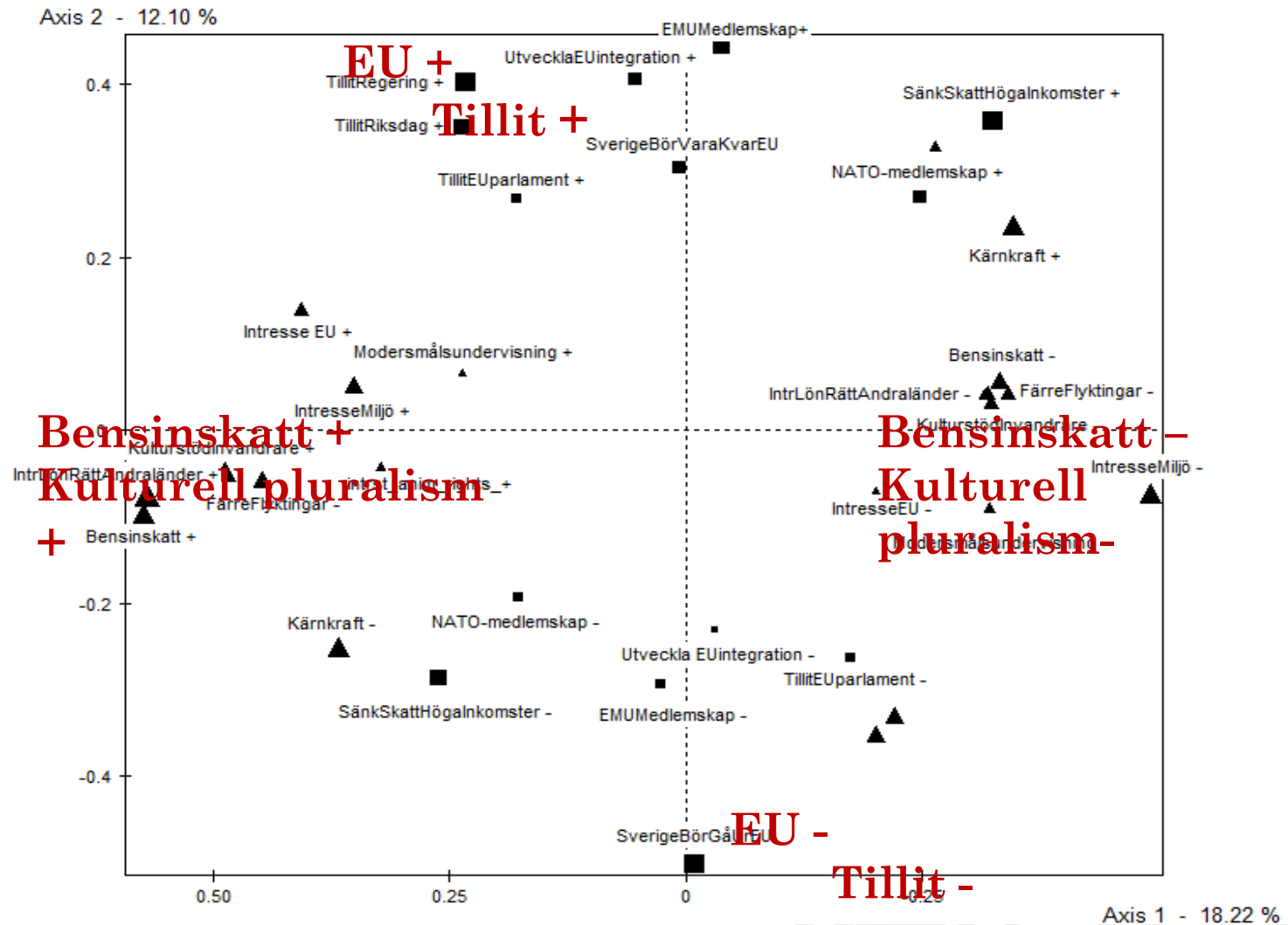
Utbildning, plats, klass och kön

YB: Finns det någon politisk fråga som engagerar Dig idag?

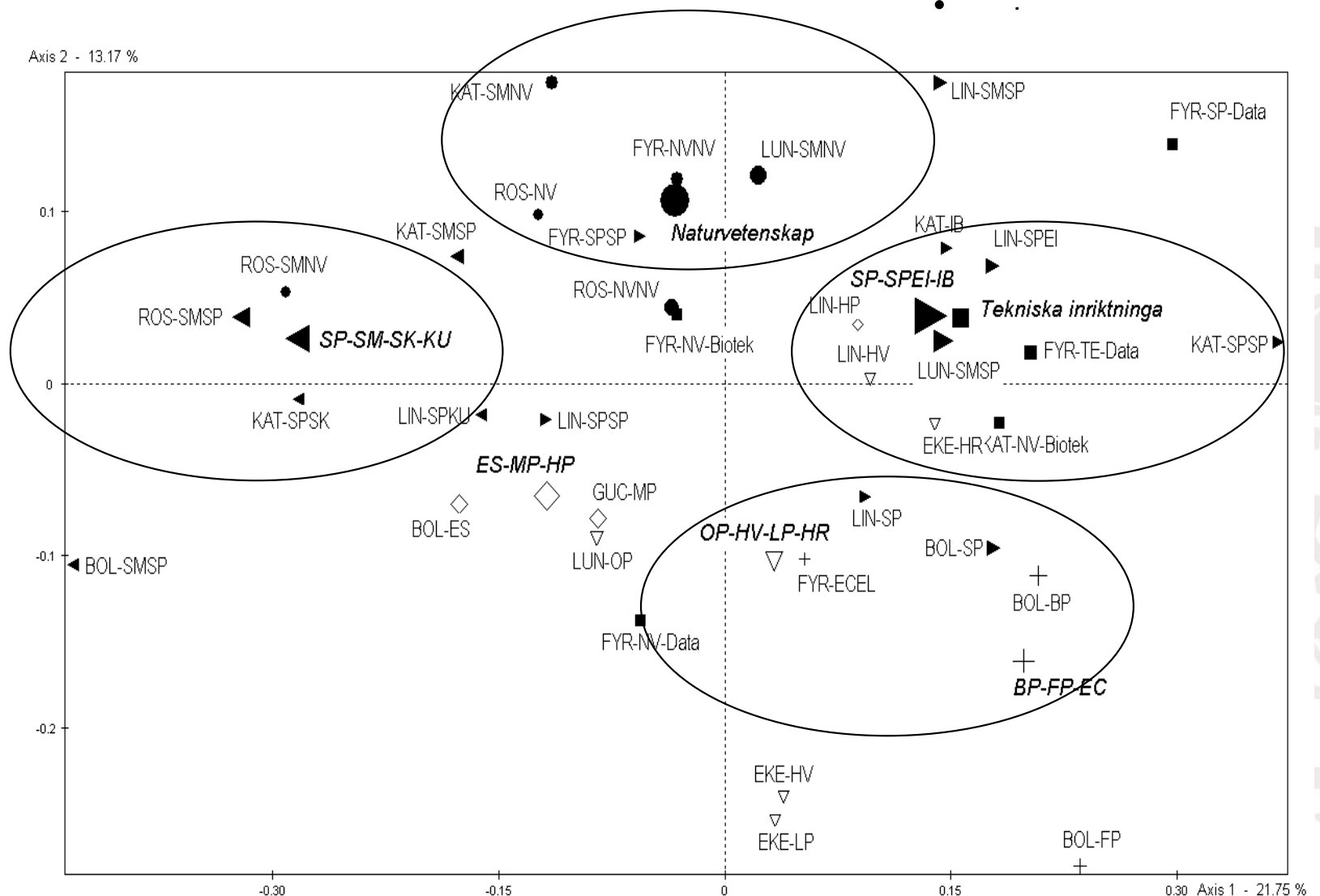
-Rwanda, Darfur i Sudan, Västsahara...de e mänskliga rättigheter, folkrätt, internationella frågor som engagerar mig. De finns svåra konflikter i världen, värst e att västvärlden inte reagerar, konflikter pågår väldigt länge innan de blir nån fråga som FN tar i. I Darfur la' sen Kina in veto när de äntligen blev fråga om FN-trupp, anledningen till Kinas veto är ju, de vet man ju, att Kina får sin olja från Sudan och Darfur. I Sverige har vi en tradition av å stå upp för mänskliga rättigheter, nu sänks svenskt bistånd, Sverige spelar mindre å mindre roll i världens fredsfrågor och konfliktfrågor. När de gäller Västsahara har Sverige tryckt på å tyckt att FN behöver agera å lösa konflikten och de e bra, vi röstade emot fiskeavtal mellan EU och Marocko också, de handlade om å fiska i vattne' utanför Västsahara. De var stort. Sverige stod ensamt emot. (Pojke, naturvetenskapliga programmet, Katedral)

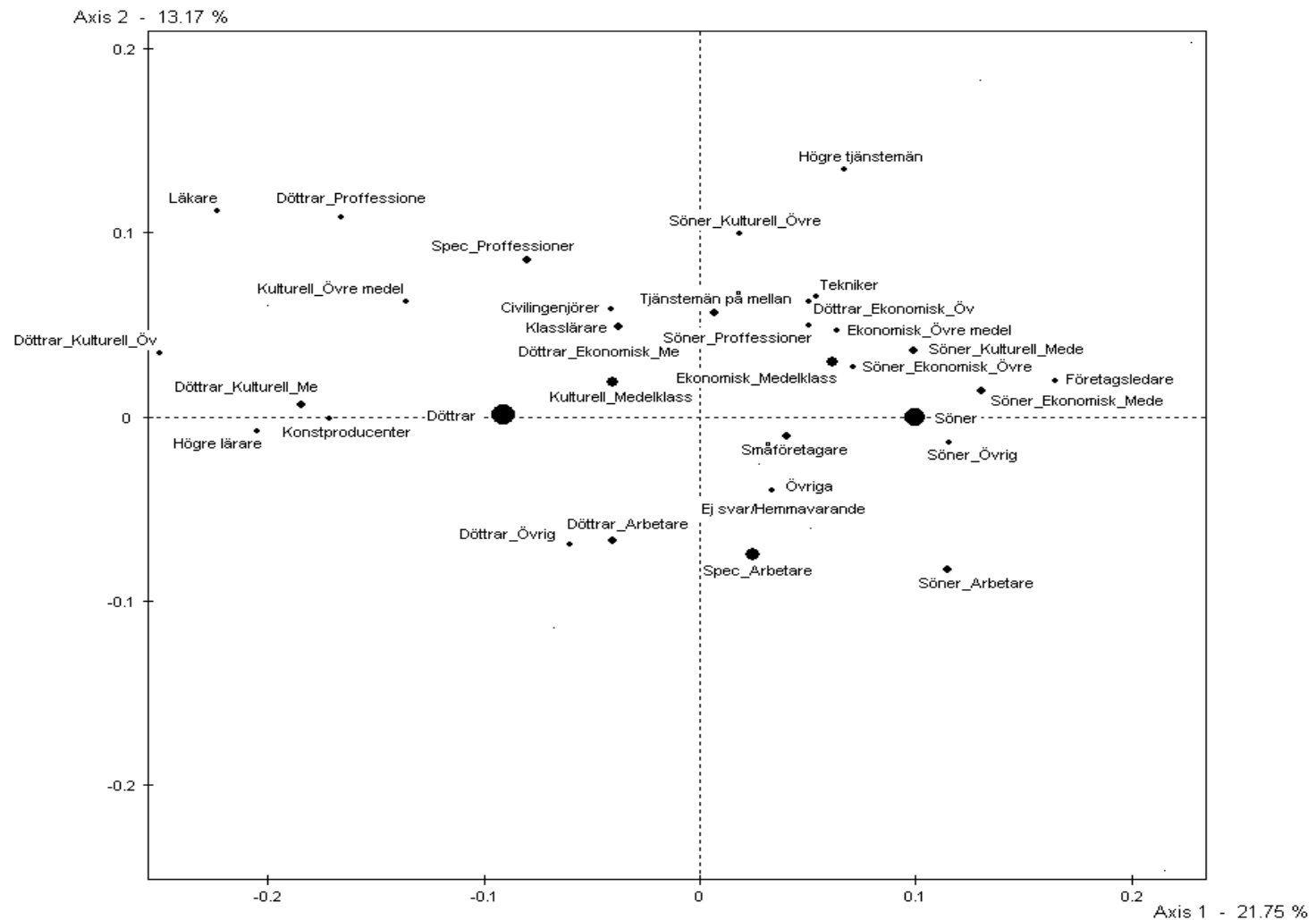
Det politiska åsiktsrummet i Västerbergslagen

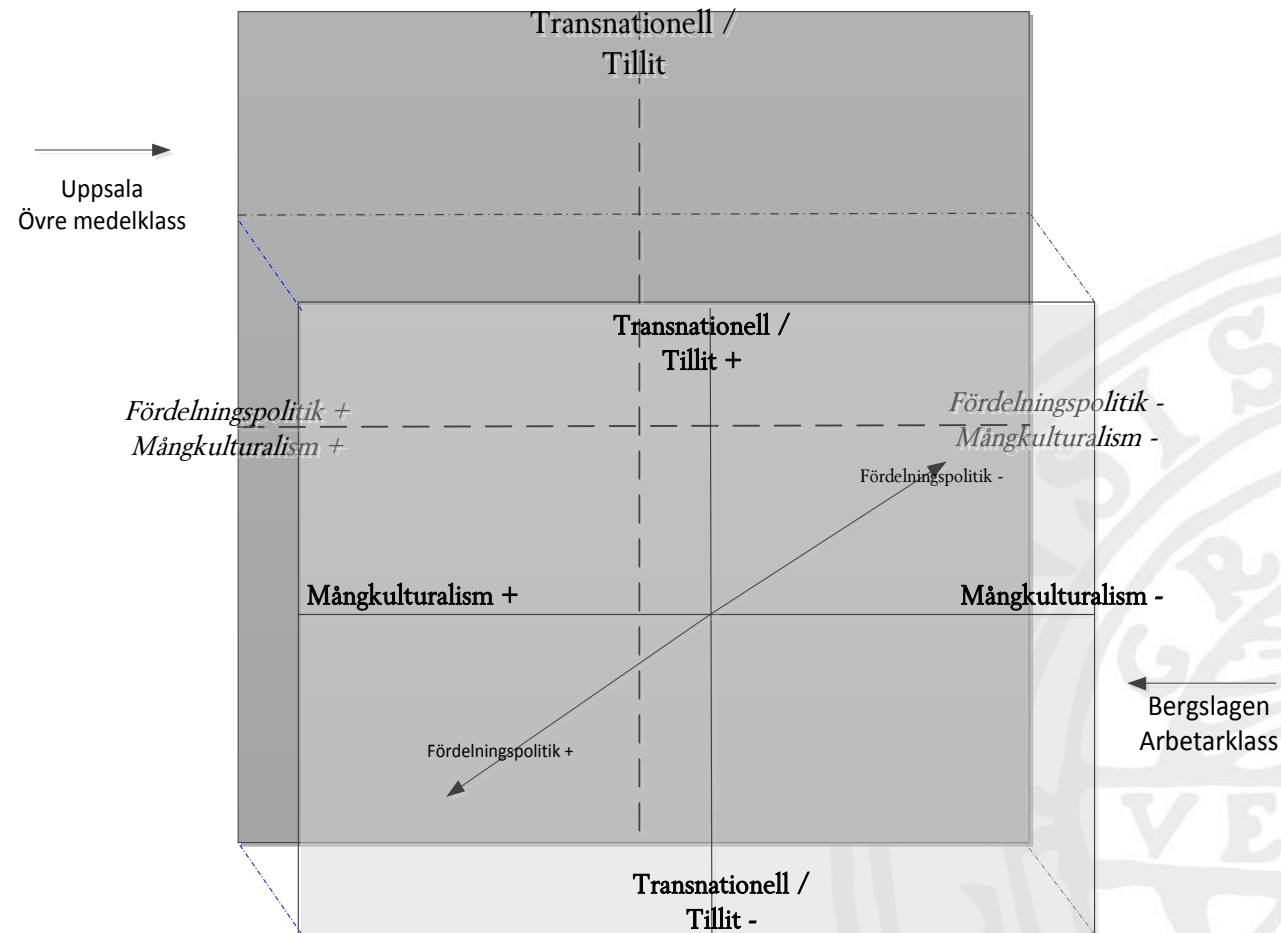
Program och skolors positioner i rummet av åsikter och

Kön och socialt ursprung...

Uppsala och Bergslagen är inte två helt skilda rum...

Sammanfattning

- Det politiska rummet bland unga gymnasister struktureras av kön, utbildningspositioner och sociala villkor.
- Antagandet att det skett en förskjutning från traditionella fördelningspolitiska frågor till nya post-materiella frågor kan nyanseras (ifrågasätts).